ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2022

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ,ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΕΛΛΗΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1976.ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ:ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ,ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Η ΕΛΛΗΝΟ-ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΙΣΗ ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ ΤΟΥ 1976.ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Διατριβή η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ ΑΧΙΛΛΕΑΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2023

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Copyright © Αχιλλέας Βασιλειάδης, 2023

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της διατριβής από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Ή ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ

Ο/Η Αχιλλέας Βασιλειάδης ……., γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η Ελληνοτουρκική κρίση του 1976.Τουρκικές επιδιώξεις και Ελληνικοί χειρισμοί της κρίσης.……..», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο/Η Δηλών /σα

Αχιλλέας Βασιλειάδης

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή/Φοιτήτριας: Αχιλλέας Βασιλειάδης……..

Τίτλος Μεταπτυχιακής Διατριβής: …«Η Ελληνοτουρκική κρίση του 1976.Τουρκικές επιδιώξεις και οι Ελληνικοί χειρισμοί της κρίσης…….

Η παρούσα Μεταπτυχιακή Διατριβή εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις …7-2-2023…… [ημερομηνία έγκρισης] από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος Επιβλέπων : Ιωάννης Σακκάς Καθηγητής σύγχρονης ιστορίας της Μεσογείου στο τμήμα Μεσογειακών σπουδών του Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΟΠΤΕΙΑΣ

1]Ιακωβίδης Κυριάκος Λέκτορας στο πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

2]Ευρυβιάδης Μάριος Καθηγητής Διεθνών σχέσεων και ασφάλειας στο πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία με θέμα την κρίση του 1976 ανάμεσα στην Ελλάδα και την Τουρκία έχει ως κύριο σκοπό να αναδύξει τους λόγους για τους όποιους η Τουρκία αποφάσισε να βγάλει το ερευνητικό σκάφος ΣΙΣΜΙΚ 1 καθώς και την ελληνική αντίδραση που προέκυψε με την αναγγελία της εξόδου του σκάφους τον Ιούλιο του ίδιου έτους και κορυφώθηκε τον Αύγουστο όταν το ΣΙΣΜΙΚ 1 παραβίασε την ελληνική υφαλοκρηπίδα. Για εμένα ήταν πολύ σημαντική η συγγραφή της συγκεκριμένης εργασίας όχι μόνο διότι αναφέρεται στην πρώτη μεγάλη κρίση που ξέσπασε ανάμεσα στις δύο χώρες από την υπογραφή της συνθήκης της Λοζάνης αλλά και στις διαφορές που προέκυψαν από το 1974 και μετά κυρίως λόγο των τουρκικών διεκδικήσεων στο αιγαίο. Το σημαντικότερο για έμενα λοιπόν είναι μέσω αυτής της εργασίας οι αναγνώστες να μάθουν κάποια πράγματα όχι μόνο σχετικά με την πρώτη μεγάλη κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες αλλά και σχετικά με τις διαφορές των δύο χώρων που μέχρι σήμερα παραμένουν ανεπίλυτες.

Σχετικά τώρα με την δομή της εργασίας αυτή χωρίζεται σε τρία κεφάλαια. Στην αρχή υπάρχει η εισαγωγή στην οποία θα γίνει μια ανασκόπηση των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1923 έως το 1974.Το πρώτο κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στην αλλαγή των ελληνοτουρκικών σχέσεων από το 1974 και έπειτα, με κύρια σημεία του την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο, τον αντίκτυπο που είχε αυτή στις σχέσεις των δύο χωρών και τις διαφορές που προέκυψαν στο αιγαίο. Το δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας είναι το επίκεντρο της. Σε αυτό το κεφάλαιο θα δούμε την έξοδο του τουρκικού ερευνητικού σκάφους στο αιγαίο, τις τουρκικές επιδιώξεις καθώς και την ελληνική απάντηση και αντίδραση. Το πιο ενδιαφέρον όμως είναι ότι σε αυτό το κεφάλαιο θα χρησιμοποιηθούν κατά κύριο λόγο τηλεγραφήματα καθώς και στοιχεία από το αρχείο του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή τα οποία συλλέχθηκαν από το ίδρυμα του που εδρεύει στην Φιλοθέη Αθηνών. Στο τρίτο και τελευταίο κεφάλαιο όπου και εκεί θα χρησιμοποιηθούν κάποια αρχεία από το ίδρυμα Καραμανλή θα δούμε τις κινήσεις των δύο πλευρών από την στιγμή που η κρίση εκτονώθηκε και η εργασία θα ολοκληρωθεί με το Πρακτικό της Βέρνης που ήταν

συνέπεια της κρίσης. Στο τέλος παρατίθονται τα συμπεράσματα και οι πήγες που χρησιμοποιήθηκαν για την εκπόνηση της εργασίας.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ ΣΙΣΜΙΚ Ι, ΑΙΓΑΊΟ, ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑ,ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗς ΒΕΡΝΗΣ

ABSTACT ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ

The present postgraduate thesis has main purpose to highlight the reasons why Turkey decided to take out the research vessel SISMIK 1 on the 1976 crisis between Greece and Turkey. Moreover is mensioned the greek reaction that arose with the announcement of the vessel's exit in July of the same year and culminated in August when SISMIK1 violated the greek continental shelf. Personally it was worth it to write about this topic because it refers to the first major crisis that broke out between the two coyntries since the signing of the Treaty of Lausanne. Futhermore includes the differences that arose from 1974 onwards, mainly due to turkish claims in the Aegean. The most important for me is that through this work, the readers will be able to learn some informations not only about the first major crisis but also they could understand the differenes between the two areas which until today is still unresolved.

Turning now to the structure of this work, is divided into three chapters. At the beginning there is the introduction in which there will be a review of greek and turkish relationships from 1923 to 1974. The first chapter is devoted to the change of greek and turkish relationships from 1974 onwards, with the main points being the two cards and the differences that resulted in the Aegean.

The second chapter you will see the exit of the turkish research vessel in the Aegean, the turkish aspirations and as well the greek response and reaction. In the third and final chapter you will see

the movements of the two sides from the moment the crisis was defused and it will be completed
with the practise of Bern which was one of the consequence of the crisis. The most interesting part
of the second and third chapter is that it will be quoted mostly telegrams and datas from the
archieve of that time Prime Minister Konstantinos Karamanlis where collected by his foundation
based in Filothei, Athens. At the end of the assignment are listed the conclusions and the sources
that was used.
KEY WORDS SISMIK I, AEGEAN, CONTINENTAL SHELF, PRACTISE OF BERN.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Από εδώ θα ήθελα να ευχαριστήσω τους ανθρώπους του ιδρύματος Καραμανλή χωρίς την συμβολή των οποίων η εργασία δεν θα είχε ολοκληρωθεί.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον επιβλέποντα της εργασίας Κύριο Ιωάννη Σακκά ο οποίος ήταν πάντα στο πλευρό μου όποτε χρειαζόταν.

Και τέλος δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω την οικογένεια μου η όποια στάθηκε αρωγός όλους αυτούς τους μήνες.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ…… ΣΕΛ 6-7
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ…….ΣΕΛ 7-8
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ…….ΣΕΛ 9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ…….ΣΕΛ 12-13

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 . **1974 ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΜΕΦΑΛΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ……..**
ΣΕΛ14-24

1.1 ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1973……..ΣΕΛ 14-15

1.2 Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΙΣ ΔΥΟ ΧΩΡΕΣ ΤΟ 1974……ΣΕΛ 15-16

1.3 Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ ΑΤΤΙΛΑ ΚΑΙ Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ …….ΣΕΛ 16-17

1.4 ΤΟ ΑΜΕΡΙΚΝΙΚΟ ΕΜΠΑΡΓΚΟ ΟΠΛΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ……..ΣΕΛ 18

1.5 Η ΓΕΩΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΞΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ …….ΣΕΛ 19

1.6 ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΑΞΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ……ΣΕΛ 20-22

1.7 ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΑΞΙΩΣΕΙΣ ……ΣΕΛ 22 -24

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ……ΣΕΛ 24-34

2.1 ΑΠΟ ΤΗΝ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΩΝ στις ΒΡΥΞΕΛΕΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΟΥ ΣΙΣΜΙΚ……ΣΕΛ 24-26

2.2 ΟΡΙΣΜΕΝΕΣ ΠΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΣΙΜΙΚ Ι……ΣΕΛ 26

2.3 ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΟΥ ΣΙΣΜΙΚ Ι……. ΣΕΛ 27

2.4 ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ…….. ΣΕΛ 28-30

2.5 Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΟ……ΣΕΛ 31-32

2.6 ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΑΠΟ Τις 6 ΜΕΧΡΙ Τις 10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ…….ΣΕΛ 32-34
2.7 ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΚΟΜΜΑΤΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΟΔΟ ΤΟΥ ΣΙΣΜΙΚ Ι …… ΣΕΛ 34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗ……ΣΕΛ 36-41
3.1 ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΩΝ ΣΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΠΟΥ ΕΚΔΩΘΗΚΕ…….. 36-38
3.2 ΟΙ ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ…….ΣΕΛ 38- 39
3.3 ΤΟ ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΤΗΣ ΒΕΡΝΗΣ……..ΣΕΛ 40-41

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ……..ΣΕΛ 42
ΠΗΓΕΣ ……..ΣΕΛ 43
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ……..ΣΕΛ 44

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η απαρχή των ελληνοτουρκικών σχέσεων χρονολογείται το 1923 όταν υπογράφτηκε η συνθήκη της Λοζάνης από τον Ελευθέριο Βενιζέλο και τον Κεμάλ Αττατούρκ με την όποια καθοριζόταν τα σύνορα ανάμεσα στις δύο χώρες. Από το 1923 και μέχρι την είσοδο της Ελλάδας στο δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο οι σχέσεις μπορούν να χαρακτηριστούν πολύ καλές καθώς οι δύο χώρες επίλυσαν τα περιουσιακά ζητήματα που προέκυψαν από την συνθήκη της Λοζάνης το 1930 και υπέγραψαν συμμαχική συμφωνία με βαλκανικά κράτη το 1936 με απώτερο σκοπό να εξυπηρετήσουν τα συμφέροντα τους. Η καιροσκοπική πολιτική της Τουρκίας όμως στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όπου διαπραγματευόταν την είσοδο της σε αυτόν με αντάλλαγμα ελληνικά εδάφη και τα Δωδεκάνησα δυσχέρανε τις σχέσεις των δύο χωρών. Μετά το τέλος όμως του πολέμου οι σχέσεις αποκαθίστανται πλήρως αφού οι δύο χώρες έχουν πλέον έναν κοινό εχθρό να αντιμετωπίσουν και αυτός δεν είναι άλλος από την Σοβιετική Ένωση. Για αυτό τον λόγο κρίνουν σκόπιμο αμφότερες να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ το 1952.Το 1955 όμως αρχίζουν να φαίνονται τα πρώτα μεγάλα σύννεφα στις μεταξύ τους σχέσεις και αιτία για αυτό ήταν το κυπριακό πρόβλημα στο οποίο η Τουρκία άρχισε να έχει λόγο μετά την διάσκεψη του Λονδίνου του 1955 όπου συμμετείχαν η Ελλάδα, η Τουρκία και η Μεγάλη Βρετανία. Παρόλο τις διαφορές τους στο εν λόγω πρόβλημα υπέγραψαν μαζί την συμβιβαστική συμφωνία της Ζυρίχης-Λονδίνου το 1959 συμφωνία που σήμαινε το τέλος της αγγλικής κυριαρχίας στην μεγαλόνησο και την ίδρυση ανεξάρτητου κυπριακού κράτους. Η έναρξη όμως των διακοινοτικών διαταραχών που άρχισαν το 1963 στην Κύπρο έφερε τις σχέσεις των δύο χωρών στο χειρότερο σημείο φτάνοντας μάλιστα ένα βήμα πριν τον πόλεμο όταν η Τουρκία απείλησε να εισβάλει στο νησί το 1964.

Με την άνοδο της δικτατορίας στην Ελλάδα τον Απρίλιο του 1967 οι σχέσεις βελτιώθηκαν σε μεγάλο βαθμό αφού η γειτονική χώρα ήταν από τις λίγες στον

δυτικό κόσμο που αναγνώριζε το καθεστώς μαζί με τις ΗΠΑ και την Μεγάλη Βρετανία. Αν εξαιρέσει κάνεις τις ενδοκοινοτικές διαμάχες στην Κύπρο το 1967 οι οποίες έφεραν για δεύτερη φορά τις δύο χώρες στα πρόθυρα πολέμου μετά το 1964 αυτή την χρόνια πραγματοποιήθηκε η συνάντηση του Έβρου για την τύχη της μεγαλονήσου η οποία όμως δεν έφερε κάποια συμφωνία ανάμεσα στις δύο χώρες, ενώ το 1971 υπογράφτηκαν πρωτόκολλα και συμβάσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές οι όποιες καθόριζαν τις οδικές μεταφορές έως την μεθόριο στην Θράκη καθώς και τα μειονοτικά μαθήματα που θα διδασκόταν στις δύο χώρες. Το γεγονός ότι οι σχέσεις είχαν φτάσει σε τόσο καλό επίπεδο αποδεικνύεται από την δήλωση του Παπαδόπουλου στην εφημερίδα Μιλίετ[1971 πάλι]στην οποία έκανε λόγο για νέα Λοζάνη και στην ανάγκη να δημιουργηθεί συνομοσπονδία ανάμεσα στις δύο χώρες. Με την εξέγερση του πολυτεχνείου τον Νοέμβριο του 1973 και την άνοδο στην εξουσία του Ιωαννίδη το κλίμα άλλαξε τελείως και αυτό οφειλόταν σε δύο λόγος. Ο πρώτος είχε να κάνει με την αλλαγή εξουσίας. Ο Ιωαννίδης γνωστός για τις εθνικιστικές του θέσεις ήθελε να ανατρέψει τον πρόεδρο της κυπριακής δημοκρατίας Μακάριο και να πραγματοποιήσει την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα κάτι που η Τουρκική πλευρά δεν έβλεπε με καθόλου καλό μάτι. Ο δεύτερος είχε να κάνει με την διαφαινόμενη ύπαρξη πετρελαίου στο αιγαίο γεγονός που μεγάλωσε των ανταγωνισμό των δύο χωρών και δημιούργησε νέα προβλήματα πέρα από το θέμα της μεγαλονήσου. Εν κατακλείδι θα λέγαμε ότι η καλύτερη περίοδος στις σχέσεις των δύο χώρων ήταν από το 1923 έως την έναρξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου και η χειρότερη από το 1963 έως το 1967.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. **1974 Το Έτος της Μεγάλης Αλλαγής**

1.1 Οι Ελληνοτουρκικές Διαφορές μέχρι το 1973

Το γεγονός πως το κυπριακό ήταν το μεγαλύτερο αγκάθι για την βελτίωση των σχέσεων ανάμεσα στις δύο χώρες δεν σημαίνει πως δεν υπήρχαν και άλλα προβλήματα που δεν ήταν τόσο σημαντικά όσο το κυπριακό αλλά απασχόλησαν κατά καιρούς τις δύο χώρες μέχρι το 1973.Τα περισσότερα θέματα που θα τα αναλυθούν και παρακάτω είχαν να κάνουν με τις ελληνικές μειονότητες στα τουρκικά εδάφη[κατά κύριο λόγο Κωνσταντινούπολη, Ίμβρο και Τένεδο] και αντίστοιχα της μουσουλμανικής μειονότητας στην Ελλάδα.

Τα ζητήματα της Ελληνικής μειονότητας προέκυψαν κατά κύριο λόγο με την βίαιη έξωση του ελληνικού πληθυσμού στην Κωνσταντινούπολη το 1955 καθώς και τον Μάρτιο του 1964 όταν η Τουρκική κυβέρνηση κατήγγειλε την συμφωνία που είχαν υπογράψει ο Κεμάλ Αττατούρκ και ο Ελευθέριος Βενιζέλος το 1930.Έκτοτε προέκυψαν περιουσιακά θέματα για τον Ελληνισμό εξαιτίας του γεγονότος πως η Τουρκία είχε δεσμεύσει περιουσιακά στοιχεία των Ελλήνων που απελάθηκαν και είχε απαγορεύσει στους Έλληνες να αποκτήσουν ακίνητη περιουσία. Δεν έμεινε όμως εκεί αφού ταυτοχρόνως προχώρησε και σε κατασχέσεις κτημάτων και σε δημεύσεις γαιών κάποιες από τις οποίες ήταν στην μόνη Κουτλουμουσίου και στην Μεγίστη λαύρα του Αγίου Όρους. Πέρα όμως από περιουσιακά θέματα προέκυψαν και εκπαιδευτικά εξαιτίας του κλεισίματος πολλών εκπαιδευτηρίων στην Τουρκική επικράτεια κάποια από τα οποία ήταν το εκπαιδευτήριο στην Ίμβρο και το ορφανοτροφείου Πριγκήπου. Η Ελληνική πλευρά διαμαρτυρόταν συχνά επίσης πως δεν γινόταν σεβαστό το καθεστώς που είχε θεσπιστεί για την Ίμβρο και την Τένεδο από την συνθήκη της Λοζάνης με την συνεχή μεταφορά Τούρκων υπηκόων . Από την άλλη η Τουρκία έθετε και αυτή μια γκάμα θεμάτων για την μουσουλμανική μειονότητα στην Θράκη η οποία είχε να κάνει την μετονομασία της σε Τουρκική, εκπαιδευτικά θέματα που αφορούσαν κατά κύριο λόγο τον διορισμό μετάκλητων δασκάλων, περιουσιακά θέματα που είχαν να κάνουν με το κτηματολόγιο και την κατάσχεση κτημάτων της μειονότητας καθώς και θρησκευτικά που δημιουργήθηκαν από την καταστροφή Τέμενων που η ίδια θεωρούσε οθωμανικά.

Ζητήματα ακόμη προέκυψαν με το στάτους-κβο του οικουμενικού πατριαρχείου και την ανάδειξη του οικουμενικού πατριάρχη. Από το 1923 και έπειτα η γειτονική χώρα δεν αναγνώριζε ούτε την οικουμενικότητα και την νομική διάσταση του πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως αλλά ούτε και την εκλογή του πατριάρχη εάν δεν είχε την Τουρκική υπηκοότητα και ιθαγένεια. Η Ελληνική πλευρά πολλές φορές αυτό το διάστημα είχε ζητήσει τον σεβασμό του πατριαρχείου και την εκλογή του πατριάρχη με βάση την νομοθεσία της Ανατολικής Εκκλησίας. Μια ακόμη διαφορά συνυφασμένη με τα θέματα του πατριαρχείου ήταν το κλείσιμο της σχολής τα Χάλκης το 1971[θέμα που είναι επίκαιρο και ανεπίλυτο και στις ημέρες μας] όπου η Ελλάδα ζητούσε από τότε την ανάκληση της απόφασης.

Από το 1960 και μετά δειλά δειλά διαφάνηκαν οι πρώτες διαφορές των δύο χώρων και σε θέματα που αφορούσαν το αιγαίο. Το βασικότερο πρόβλημα ήταν αυτό ήταν αυτό τις αλιείας και ακολουθούσαν η χάραξη των θαλάσσιων συνόρων ανάμεσα στις δύο χώρες, οι παραβιάσεις τουρκικών μαχητικών του ελληνικού εναέριου χώρου και η αποστρατικοποίηση των νησιών του αιγαίου[σημαντικό θέμα που προέκυψε και μετά το 1974] ζήτημα που η Τουρκία έθεσε τρεις φορές το 1964,το 1968 και το 1969.[1]

1.2 Η πολιτική κατάσταση στις δύο χώρες το 1974

Στην γειτονική χώρα η κατάσταση είχε σταθεροποιηθεί πολιτικά μετά το πραξικόπημα που έγινε το 1970.Στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν το 1972 πρώτο κόμμα ήρθε το λαϊκό με αρχηγό τον Ετσεβίτ που σχημάτισε κυβέρνηση με το ισλαμικό κόμμα του Ερμπακάν, ενώ δεύτερο αναδείχθηκε το κόμμα δικαιοσύνης με αρχηγό τον πρώην πρωθυπουργό Ντεμιρέλ. Αλλά μικρότερα κόμματα που εισήλθαν στην βουλή ήταν το εθνικιστικό κόμμα του Τουρκές όπως και το προαναφερθέν ισλαμικό κόμμα Σωτηρίας το πρώτο ισλαμικό κόμμα από την ίδρυση του τουρκικού έθνους.[2]

Από την άλλη στην Ελλάδα είχε πραγματοποιηθεί στις 17 Νοεμβρίου του 1973 πραξικόπημα[η γνωστή εξέγερση του πολυτεχνείου] με το οποίο ανατράπηκε ο

[1] Συρίγος. Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις,* ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2015, Σ 200-211
[2] Βερέμης.Θάνος , *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων* 1453-2005,Σιδέρης,Αθήνα 2005,σ 175-176

Παπαδόπουλος από τον λαό. Την θέση του πήρε ο τέως διοικητής της ΕΣΑ Δημήτρης Ιωαννίδης γνωστός για τις ακροδεξιές και εθνικιστικές απόψεις του ιδιαίτερα πάνω στο κυπριακό ζήτημα διευρύνοντας την δυσαρέσκεια του κόσμου. Με την άνοδο του στην εξουσία οι σχέσεις της Ελλάδας με την Κυπριακή Δημοκρατία χειροτέρεψαν καθώς ο Ιωαννίδης που ήταν υπέρμαχος της ένωσης του νησιού με την Ελλάδα και πίστευε πως με αυτό τον τρόπο θα κατευνάσει την δυσαρέσκεια του λαού προς το δικτατορικό καθεστώς, ήρθε σε ανοιχτή σύγκρουση με τον Μακάριο[Πρόεδρος Κυπριακής Δημοκρατίας] ο οποίος από το 1968 και έπειτα είχε αποκηρύξει τη ιδέα της ένωσης.[3]

1.3 Η Εισβολή του Αττίλα και Η Επάνοδος της Δημοκρατίας στην Ελλάδα

Κάτω από αυτές τις εξελίξεις στις 15 Ιουλίου πραγματοποιήθηκε στην μεγαλόνησο πραξικόπημα καθοδηγούμενο από την χούντα των Αθηνών που σκοπό είχε να ανατρέψει τον Μακάριο και να φέρει στην εξουσία τον φίλο χουντικό και υπέρ της ένωσης με την Ελλάδα Σαμψών.

Πέντε ημέρες αργότερα η Τουρκία με την δικαιολογία ότι ως εγγυήτρια δύναμη από την συνθήκη της Ζυρίχης-Λονδίνου ήταν υποχρεωμένη να επαναφέρει την τάξη στο νησί πραγματοποιείσαι εισβολή με την ονομασία Αττίλας η οποία περιείχε αεροσκάφη, άρματα μάχης και πολεμικά πλοία. Στις 24 του μηνός αποφασίστηκε εκεχειρία ώστε οι τρείς εγγυήτριες δυνάμεις[Ελλάδα, Τουρκία, Βρετανία δηλαδή] να πραγματοποιήσουν διαπραγματεύσεις στην Γενεύη. Οι συνομιλίες σε πρώτη φάση δεν επέφεραν κάποιο αποτέλεσμα και στην δεύτερη σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε στις 8 Αυγούστου με την συμμετοχή των Ντενκτάς και Κληρίδη[δηλαδή με την συμμετοχή και των Κυπρίων]η Τουρκική πλευρά ζήτησε από την Ελλάδα και τον Κληρίδη την δημιουργία διζωνικής ομοσπονδίας στην Κύπρο. Οι δύο χώρες[Ελλάδα-κυπριακή δημοκρατία δηλαδή] ζήτησαν 36 ώρες προθεσμία για να απαντήσουν κάτι που η Τουρκία δεν δέχθηκε και έτσι οι τουρκικές δυνάμεις πραγματοποίησαν δεύτερη επίθεση[γνωστή και ως Αττίλας 2] κατά της κυπριακής δημοκρατίας καταλαμβάνοντας το 38,2 της εκατό του νησιού.

[3] GALLANT.W.THOMAS,*Νεότερη Ελλάδα, Από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας,* Πεδίο, Αθήνα 2017, Σ 422

Θα ήταν αφελής κάποιος αν πίστευε ότι η εισβολή της Τουρκίας στην μεγαλόνησο έγινε με στόχο την επαναφορά της ειρήνης. Από τα προαναφερθέντα φάνηκε ότι η τουρκική εισβολή είχε δύο απώτερους σκοπούς. Ο πρώτος ήταν η επίσημη διχοτόμηση του νησιού ενώ ο δεύτερος ήταν η χρησιμοποίηση του τουρκικού βορρά για νέες αξιώσεις απέναντι στην Ελλάδα σχετικά με το αιγαίο και αυτό αποδείχθηκε από την δήλωση που έκανε ο Υφυπουργός εξωτερικών της γειτονικής χώρας τον Ιανουάριο του 1975 στην εθνοσυνέλευση της Τουρκικής πρωτεύουσας όπου δήλωσε ότι η μεγαλόνησος ήταν το πρώτο βήμα για το αιγαίο.[4]

Στην Ελλάδα η τουρκική εισβολή και η αποτυχημένη επιστράτευση που κήρυξε το δικτατορικό καθεστώς έφεραν εξελίξεις στην πολιτική ζωή της χώρας. Στις 23 Ιουλίου η χούντα του Ιωαννίδη παραιτήθηκε και την επομένη μέρα κλήθηκε ο εξόριστος στο Παρίσι Κωνσταντίνος Καραμανλής ώστε να επαναφέρει στην χώρα το δημοκρατικό πολίτευμα. Η πρώτη μεγάλη απόφαση που πήρε όταν ανέλαβε την πρωθυπουργία ήταν η αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό μέρος του ΝΑΤΟ μετά την δεύτερη τουρκική επίθεση στην Κύπρο ως ένδειξη διαμαρτυρίας απέναντι στον δυτικό κόσμο που δεν κατάφερε να εμποδίσει τους Τούρκους. Αφού κατάφερε να επιλύσει κάποια από τα προβλήματα που άφησε πίσω της η δικτατορία προκήρυξε εκλογές τον Νοέμβριο του ίδιου έτους νομιμοποιώντας πρώτα το κομμουνιστικό κόμμα. Με την κίνηση του αυτή έδωσε τέλος ουσιαστικά στην εμφύλια πόλωση που υπήρχε στην χώρα από το 1915.Στην εκλογική αναμέτρηση πρώτο κόμμα ήρθε η Νέα Δημοκρατία του Καραμανλή, δεύτερο η Ένωση Κέντρου του Θωμά Μαύρου, τρίτο το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου και τελευταίο το κομμουνιστικό κόμμα. Αυτές ήταν οι πολιτικές δυνάμεις που πρωταγωνίστησαν στα ελληνοτουρκικά τεκτενόμενα από το 1974 και μετά [5]

[4]Τενεκίδης, Γιώργος, Κύπρος,, *Ιστορία προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εστία, Αθήνα 2009,σ 247-248

[5] Κωστής, Κώστας, «*Τα κακομαθημένα παιδία της ιστορίας*», Πατάκης Αθήνα 2015,σ 792-798

1.4 Το Αμερικανικό Εμπάργκο Όπλων στην Τουρκία

Η τουρκική βαρβαρότητα στην Κύπρο έκανε το Ελληνοαμερικανικό λόμπι να ξανά ασχοληθεί ζεστά για τις ελληνοκυπριακές υποθέσεις μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Αυτός που προσπάθησε να προωθήσει τα Ελληνικά συμφέροντα και να επιβάλει το αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία ήταν ο Τζίν Ρωσσίδης που είχε διατελέσει γενικός γραμματέας του υπουργείου οικονομικών κατά την περίοδο που πρόεδρος ήταν ο Νίξον. Για να μην μπορεί να κατηγορηθεί ότι προωθούσε τα συμφέροντα της Ελλάδας και της Κύπρου ο Ρωσσίδης ισχυρίστηκε πως η τουρκική εισβολή παραβίασε το δίκαιο των Ηνωμένων Πολιτειών του 1961 το οποίο ανέφερε ότι δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί αμερικανικός οπλισμός για επιθετικούς σκοπούς.

Η άποψη αυτή βρήκε πολλούς υποστηρικτές μέσα στο Κογκρέσο και τον Σεπτεμβρίου του 1974 με πρωτοβουλία βουλευτών του δημοκρατικού κόμματος και διάφορων Ελληνοαμερικανών βουλευτών όπως ο Σαρμπάνης και ο Μπρεδίμας κατατέθηκε νομοσχέδιο που προέβλεπε εμπάργκο όπλων στην Τουρκία. Η κυβέρνηση Φροίντ αντέδρασε με την δικαιολογία ότι αυτό θα έφερνε σε ρήξη τις ΗΠΑ με την Τουρκία και επιπλέον θα δυσκόλευε τις προσπάθειες που έκανε για επίλυση του κυπριακού ζητήματος. Τελικώς έπειτα από διαβουλεύσεις ανάμεσα στην κυβέρνηση και το κογκρέσο αποφασίστηκε να επιβληθεί εμπάργκο στις 5 Φλεβάρη του 1975 αν οι διαπραγματεύσεις για το κυπριακό αποτυγχάναν.[6]

Το συγκεκριμένο μέτρο το οποίο τελικώς εφαρμόσθηκε έλλειψη προόδου στο κυπριακό ήταν η μόνη αντίδραση της διεθνής κοινότητας απέναντι στην βάρβαρη τουρκική εισβολή στην μεγαλόνησο. Όμως ακόμη και το μέτρο αυτό ήταν τυπικό και συμβολικό αφού η Τουρκία συνέχιζε να λαμβάνει οπλισμό από άλλες χώρες του ΝΑΤΟ όπως η Γερμανία και η Ιταλία.[7]

[6] Χαράλαμπος, Παπασωτηρίου, « Το αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία»,3 Αυγούστου 2020, Αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (kathimerini.gr)[10 Νοεμβρίου 2022]

[7] Συρίγος. ο.π, σ 231-232

1.5 Η γεωπολιτική και οικονομική αξία του Αιγαίου

Πριν αναλύσουμε τις ελληνοτουρκικές διαφορές που προέκυψαν από το 1974 και μετά καλό θα ήταν να δούμε την αξία που είχε και έχει το αιγαίο από γεωπολιτική πλευρά. Η συγκεκριμένη θάλασσα βρίσκεται γεωγραφικά σε μια θέση που αποτελεί σταυροδρόμι ανάμεσα στην Μέση ανατολή και την Ευρώπη και επομένως ο έλεγχος της ήταν και είναι σημαντικός όχι μόνο για την Ελλάδα και την Τουρκία αλλά και για όλες τις μεγάλες δυνάμεις. Πέρα όμως από την σημασία που είχε η συγκεκριμένη θάλασσα ως θαλάσσιος κόμβος, είναι σημαντική και για τις αεροπορικές μεταφορές όλων των μεγάλων δυνάμεων και των γειτονικών καρτών. Το στοιχείο αυτό όμως που την έκανε ιδιαίτερα σημαντική ήταν το οικονομικό ιδιαίτερα από το 1973 και έπειτα όταν δηλαδή οι πετρελαϊκοί κολοσσοί ανακάλυψαν ότι γύρω από την Θάσο υπήρχε πετρέλαιο. Ανακεφαλαιώνοντας λοιπόν δύο είναι οι λόγου που το αιγαίο κατέστη σημαντική θάλασσα. Ο πρώτος είναι οικονομικός ενώ ο δεύτερος είναι γεωστρατηγικός και γεωπολιτικός.[8]

Ας έρθουμε τώρα στις δύο χώρες. Η διένεξη τους για το αιγαίο εμφανίστηκε το 1973 δηλαδή την περίοδο που όπως είδαμε και πιο πάνω ανακαλύφθηκε ότι υπήρχε πετρέλαιο στην Θάσο. Από το 1974 και δη μετά την εισβολή της Τουρκίας στην Κύπρο οι σχέσεις αλλάζουν ριζικά και πλέον από εκεί που υπήρχε μόνο το κυπριακό και μειονοτικά θέματα όπως είδαμε και στο πρώτο ΥΠΟ κεφάλαιο το πεδίο της σύγκρουσης είχε μεταφερθεί στο αιγαίο. Τα θέματα που προέκυψαν στο αιγαίο δεν άφησαν ασυγκίνητη την αμερικανική πλευρά και όλο το ΝΑΤΟ καθώς οι Αμερικανοί από την εποχή που οι δύο χώρες ήρθαν σε τροχιά σύγκρουσης με αφορμή το πρόβλημα της Κύπρου επέβησαν δύο φορές το 1964 και το 1967 ώστε να αποφευχθεί Ελληνοτουρκικός πόλεμος. Το ρητορικό ερώτημα που τίθεται είναι. Μα οι Αμερικάνοι ήταν κατά του πόλεμου γενικά για αυτό δεν ήθελαν να ξεσπάσει πόλεμος ανάμεσα στις δύο χώρες; Η απάντηση είναι όχι βέβαια .Αυτό που έβλεπαν απλά ήταν πως ένας πόλεμος ανάμεσα σε δύο κράτη μέλη της βορειοατλαντικής συμμαχίας θα αποσταθεροποιούσε την νοτιοανατολική πλευρά του ΝΑΤΟ και θα έδινε την ευκαιρία στην Σοβιετική Ένωση να εκμεταλλευτεί αυτή την κατάσταση ώστε να αυξήσει τη ισχύ και την επιρροή της στην περιοχή χώρια που το ΝΑΤΟ θα έβγαινε διχασμένο σε περίπτωση πολέμου.[9]

---

[8] Γιάννης Κρανιδιώτης, Το ΑΙΓΑΙΟ ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ. Στο *ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΙΣΗ* Χρήστος Ροζάκης[επιμ], σ 121-122.Αθήνα ΜΕΤΟΠΗ,1979

[9] Στο ίδιο, σ 130-131

1.6 ΟΙ ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΑΞΙΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Η Τουρκία από το 1974 και δη μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο άρχισε μια διεκδικητική πολιτική έναντι της Ελλάδας αμφισβητώντας τα κυριαρχικά τις δικαιώματα στο αιγαίο μέσω δηλώσεων Τούρκων αξιωματούχων στην αρχή. Η πρώτη φορά που η Τουρκική πλευρά αμφισβήτησε το στάτους-Κβο του αιγαίου ήταν τον Μάιο του ίδιου έτους όταν απέστειλε κατάλογο στην Ελλάδα με θέματα τα οποία κατά την γνώμη της δεν είχαν επιλυθεί όπως η υφαλοκρηπίδα, τα χωρικά ύδατα καθώς και η αποστρατικοποίηση των νησιών του αιγαίου. Μέχρι τον Απρίλιο του 1975 πρόσθεσε άλλες δύο διαφορές που είχαν να κάνουν με τον εναέριο χώρο της Ελλάδας καθώς και το FIR Αθηνών.[10]

Η πιο σημαντική διαφορά που προέκυψε από το 1974 και μετά ήταν αυτή της υφαλοκρηπίδας Η υφαλοκρηπίδα στο διεθνές δίκαιο έχει να κάνει με τον πυθμένα και το υπέδαφος των θαλάσσιων περιοχών που υπάρχουν εκτός των χωρικών υδάτων. Η Ελλάδα από το 1959 είχε παραχωρήσει σε εταιρίες την άδεια να εξερευνήσουν την υφαλοκρηπίδα του αιγαίου χωρίς η Τουρκική πλευρά να προβάλει κάποια αντίσταση η διαφωνία.[11]Το θέμα έγινε διμερής διαφορά ανάμεσα στις δύο χώρες όταν η Τουρκία τον Νοέμβριο του 1973 έδωσε στην ΤΡΑΟ την άδεια να εξερευνήσει τον βυθό του ανατολικού και κεντρικού αιγαίου. Η Ελλάδα αντέδρασε τον Φεβρουάριο του 1974 με διακοίνωση φέρνοντας την αντίδραση της τουρκικής πλευράς η όποια απάντησε με τρείς βασικές θέσεις τις όποιες από τότε χρησιμοποιεί για το θέμα της υφαλοκρηπίδας. Η πρώτη θέση ήταν πως δεν αναγνωρίζει στα νησιά το δικαίωμα να έχουν υφαλοκρηπίδα, η δεύτερη πως η χάραξη θα έπρεπε να γίνει βάση των ηπειρωτικών ακτών των δύο χωρών και η Τρίτη και τελευταία πως το αιγαίο ήταν θάλασσα ειδικών συνθήκων άρα η οριοθέτηση δεν μπορεί να γίνει με το σύστημα της μέσης γραμμής.[12]

Συνυφασμένο με το θέμα της υφαλοκρηπίδας ήταν και το ζήτημα των ελληνικών χωρικών υδάτων. Η Τουρκία από το 1970 και έπειτα ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το θέμα αυτό καθώς καταλάβαινε ότι οι κανόνες που είχαν προκύψει στην σύμβαση της Γενεύης για το δίκαιο ήταν ευνοϊκοί για τα ελληνικά συμφέροντα και αντίθετοι με τις επιδιώξεις που είχε για διεύρυνση της παρουσίας της στην ανατολική μεσόγειο. Όταν η Ελλάδα δήλωσε τον Ιούνιο του 1974 ότι θέλει να επεκτείνει τα χωρικά της

[10] Συρίγος, ο.π. σ 238-240

[11] Παπαναστασόπουλος, Νικόλαος, *Η διαχείριση κρίσεων στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική, Η περίπτωση της κρίσης των Ιμίων* ,Σιδέρης, Αθήνα 2020, Σ 142

[12] Ροζάκης,Χρήστος, Η διαφορά για την οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας του Αιγαίου. Στο *ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΙΣΗ* Ροζάκης Χρήστος [επιμ] Σ 217-219Αθήνα Μετόπη, 1979

ύδατα από 6 μίλια που ήταν τότε στα δώδεκα η Τουρκία μέσω του κυβερνητικού της εκπροσώπου δήλωσε ότι κάτι τέτοιο θα έφερνε τις δύο χώρες σε πόλεμο. Έκτοτε η θέση της αυτή παρέμεινε σταθερή και μάλιστα το 1995 με ψήφιση της τουρκικής εθνοσυνέλευσης η λεγόμενη απειλή πολέμου έγινε επίσημος νόμος του κράτους. [13]Το θέμα της αποστρατικοποίησης των νησιών η Τουρκική πλευρά άρχισε να το θέτει από την δεκαετία του 1960 όταν κατηγορούσε την Ελλάδα ότι έχει μεταφέρει στρατό στα νησιά του ανατολικού αιγαίου, την Λήμνο και την Σαμοθράκη. Το 1974 έθεσε το θέμα πιο έντονα κατηγορώντας την Ελλάδα ότι είχε μεταφέρει στρατό στα νησιά του ανατολικού αιγαίου και των Δωδεκανήσων παραβιάζοντας την συνθήκη της Λόζανης και των Παρισίων[συνθήκη με την οποία τα Δωδεκάνησα παραχωρήθηκαν από την Ιταλία στην Ελλάδα] η οποία ανέφερε ότι τα εν λόγω νησιά είχαν συγκεκριμένο καθεστώς αποστρατικοποίησης.[14] Άλλες τουρκικές αξιώσεις είχαν να κάνουν με τον εναέριο χώρο με το FIR Αθηνών . Για τον εναέριο χώρο η Τουρκική πλευρά ζήτησε την 1η Σεπτεμβρίου 1974 τον περιορισμό του από τα 10 μίλια που ήταν τότε στα 6 όσο δηλαδή ήταν και τα χωρικά ύδατα. Η ελληνική πλευρά δεν δέχθηκε και από τότε η Τουρκία σε καθημερινή βάση άρχισε να παραβιάζει τον ελληνικό εναέριο χώρο ανάμεσα στα έξι με δέκα μίλια.[15] Το καθεστώς του FIR [περιοχή πληροφόρησης πτήσεων της κάθε χώρας] στο αιγαίο ρυθμίστηκε με την συμφωνία ICAO το 1952 η όποια έδινε στην Ελλάδα το δικαίωμα να ελέγξει την εναέρια κυκλοφορία του αιγαίου. Με την σύμβαση αυτή καθοριζόταν και το τουρκικό FIR το οποίο υπαγόταν στην Κωνσταντινούπολη. Η γειτονική χώρα στις 6 Αυγούστου 1974 με NOTAM αμφισβήτησε την συμφωνία αυτή και ζήτησε την αλλαγή των ζωνών αρμοδιότητας προσπαθώντας ουσιαστικά να διχοτομήσει τον εναέριο χώρο στο αιγαίο.[16]

Ένα άλλο θέμα που δημιουργήθηκε μετά την έξοδο της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ ήταν ο έλεγχος των επιχειρήσεων στο αιγαίο σε περίπτωση που ξεσπούσε πόλεμος στην συγκεκριμένη θάλασσα με δυνάμεις που δεν ανήκαν στην βορειοατλαντική συμμαχία[λεγόμενο θέμα επιχειρησιακού ελέγχου στα πλαίσια του ΝΑΤΟ].Για το συγκεκριμένο θέμα η Τουρκία υποστήριζε πως πρώτα η Ελληνική πλευρά θα έπρεπε να φτιάξει συμμαχική διοίκηση στην Λάρισα και έπειτα θα

[13] Ροζάκης,Χρήστος,Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα. Στο *ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 1923-1987* Κωστούλας Σκλαβενίτης[επιμ] Σ 337-338,Αθήνα ΓΝΩΣΗ,1988

[14] Βερέμης. ο.π, Σ 186-187

[15] Στο ίδιο, Σ 193

[16] Μούτσογλου, Βασίλης, *Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ,*ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2000,Σ 139-140

γινόντουσαν συνομιλίες για τον καθορισμό των ορίων ανάμεσα στην παραπάνω πόλη και το Εσκί Σεχίρ.[17]Μια ακόμη διαφορά που πρόσθεσε η τουρκική πλευρά το 1996 ήταν οι λεγόμενες γκρίζες ζώνες στο αιγαίο πέλαγος όπου με βάση την θέση της Τουρκίας υπήρχαν βραχονησίδες και νησιά στο αιγαίο που η κυριαρχία τους ήταν αμφισβητούμενη με βάση την συνθήκη της Λοζάνης και την συνθήκη που υπέγραψε η ίδια με την Ιταλία του Μουσολίνι το 1932.[18]

1.7 Οι ελληνικές θέσεις απέναντι σε αυτές τις αξιώσεις

Η Ελλάδα από την άλλη απάντησε στην επιστολή της τουρκικής πλευράς του Μαΐου 1974.Αρνούνταν κατηγορηματικά να συζητήσει το θέμα της αποστρατικοποίησης των νησιών και των λεγόμενων Τουρκικών μειονοτήτων ενώ παράλληλα έθετε πέρα από μειονοτικά θέματα τα όποια αφορούσαν κατά κύριο την αναντιστοιχία που προέκυψε μετά τις βίαιες εκδιώξεις των Ελληνικών μειονοτήτων, ζητήματα που αφορούσαν την επέκταση των χωρικών της υδάτων στα 12 μίλια καθώς και προβλήματα που είχαν προκύψει από τις παράνομες κατά την γνώμη της τουρκικές ενέργειες στον εναέριο χώρο και τα χωρικά τις ύδατα.[19]

Αυτό φυσικά δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα δεν είχε θέσεις πάνω στις τουρκικές αξιώσεις και διεκδικήσεις που προέκυψαν όπως είδαμε παραπάνω μέχρι το τέλος του 1975. Οι θέσεις της ήταν κατά κύριο λόγο ήταν νομικές.Για το δύσκολο θέμα της υφαλοκρηπίδας η άποψη της Ελλάδας ήταν εκ διαμέτρου αντίθετη σε σχέση με την τουρκική. Η ελληνική πλευρά υποστήριζε ότι τα νησιά είχαν υφαλοκρηπίδα και ΑΟΖ σύμφωνα με την σύμβαση που υπογράφηκε στην Γενεύη το 1958 και πως η οριοθέτηση μεταξύ των δύο χώρων θα έπρεπε να γίνει με βάση και τις νησιωτικές και τις ηπειρωτικές ακτές ενώ παράλληλα απέρριπτε την τουρκική άποψη πως το αιγαίο είναι θάλασσα ειδικών συνθηκών.[20] Για την αιγιαλίτιδα ζώνη η Ελλάδα δήλωσε πως αυτό δεν είναι θέμα προς διαπραγμάτευση με την άλλη πλευρά αλλά αναφαίρετο δικαίωμα της να επεκτείνει τα μίλια τις σε δώδεκα όπως και κάθε παράκτιο κράτος σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο της θάλασσας του 1958 που προαναφέραμε. [21]Το θέμα του ελληνικού εναέριου χώρου στα δέκα μίλια η ελληνική

[17] Ηρακλείδης, Αλέξης, *ΑΣΠΟΝΔΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥΡΚΙΑ Η ΔΙΕΝΕΞΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ,* ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα 2007, Σ 382
[18] Στο ίδιο Σ 359-360
[19] Συρίγος ο.π , σ 239
[20] Ηρακλείδης . ο.π, Σ 229
[21] Στο ίδιο , Σ 297

πλευρά το υποστήριζε με τρία επιχειρήματα. Το πρώτο και σημαντικότερο επιχείρημα ήταν ότι αυτός καθορίστηκε στα 10 μίλια με προεδρικό διάταγμα από το 1936.Η Τουρκία μέχρι το 1974 δεν αντέδρασε άρα εμμέσως το αποδέχθηκε. Το δεύτερο επιχείρημα που συμπλήρωνε το πρώτο ήταν ότι αυτό πλέον αποτελούσε ένα διεθνή εθιμικό κανόνα που τον είχαν σεβαστεί όλα ανεξαιρέτως τα κράτη ενώ το τρίτο και τελευταίο αναφερόταν σε μια δεύτερη αιγιαλίτιδα ζώνη που ήταν χρήσιμη για την αεροπορία και αστυνόμευση στο αιγαίο. [22]Για το FIR Αθηνών η Αθήνα υποστήριζε ότι δεν είναι δυνατόν να αναθεωρηθεί το καθεστώς του που ίσχυε από το 1952 όπως πρότεινε η τουρκική πλευρά καθώς κάτι τέτοιο θα σήμαινε ότι για να μεταφερθούν δικά τις αεροπλάνα σε ελληνικό νησί θα έπρεπε να πάρουν την άδεια της Τουρκίας τονίζοντας επιπροσθέτως ότι για την ασφάλεια του αιγαίου θα έπρεπε να είχε επίγνωση για τις πτήσεις των πολεμικών και πολιτικών αεροσκαφών που το διασχίζουν. Η αποστρατικοποίηση των νησιών ήταν ένα περίπλοκο θέμα που περιλάμβανε τρείς κατηγορίες αυτή της Λήμνου και της Σαμοθράκης, του ανατολικού αιγαίου και των Δωδεκανήσων. Για την Λήμνο και την Σαμοθράκη η ελληνική πλευρά ανέφερε ότι το καθεστώς αποστρατικοποίησης τους άλλαξε με την συνθήκη του Μοντραί το 1936 στην οποία παραχωρήθηκαν τα στενά στην Τουρκία. Στα Δωδεκάνησα και στα νησιά του ανατολικού αιγαίου η Ελλάδα αποδεχόταν ότι σύμφωνα με τις συνθήκες της Λοζάνης και των Παρισίων είχαν συγκεκριμένο καθεστώς αποστρατικοποίησης το οποίο εφάρμοζε μέχρι την τουρκική εισβολή στην μεγαλόνησο. Όμως από την εισβολή και έπειτα κατά την άποψη της προέκυψε ζήτημα επιθέσεως στα ελληνικά νησιά από δηλώσεις κυβερνητικών αξιωματούχων της γειτονικής χώρας ενώ το 1975 δημιουργήθηκε και η στρατιά της Σμύρνης μια επιθετική στρατιά που στόχευε τα ελληνικά νησιά.[23]

Στο θέμα του επιχειρησιακού ελέγχου του αιγαίου στα πλαίσια του ΝΑΤΟ που όπως είδαμε και παραπάνω προέκυψε το 1974 με την αποχώρηση της Ελλάδας από το στρατιωτικό σκέλος της συμμαχίας η Ελλάδα υποστήριξε πως πρέπει να γίνει το αντιστρόφως αντίθετο δηλαδή πρώτα να καθοριστούν τα όρια της ευθύνης του κάθε κράτους[24] ενώ το θέμα των γκρίζων ζωνών το θεωρούσε ως μία νέα τουρκική αξίωση που δεν είχε καμία νομική βάση αφού όπως διατεινόταν τα εδαφικά ζητήματα ανάμεσα στις δύο χώρες έχουν επιλυθεί πλήρως με την συνθήκη της Λοζάνης.[25]

[22] Στο ίδιο , Σ 324
[23] Στο ίδιο , Σ 339-351
[24] Στο ίδιο , Σ 382
[25] Στο ίδιο, Σ 363

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

2.1 Από την συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στις Βρυξέλες το 1975 στην έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ

Το 1975 έγιναν οι πρώτες προσπάθειες για την ειρηνική επίλυση του θέματος της υφαλοκρηπίδας που είχε προκύψει από το 1973.Η Ελλάδα μέσω του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή στις 27 Ιανουαρίου του 1975 πρότεινε την επίλυση της διαφοράς μέσω του δικαστηρίου της Χάγης. Η απέναντι πλευρά εμμέσως συμφώνησε και έτσι οι υπουργοί εξωτερικών των δύο χωρών Μπίτσιος και Τσαγλαγιαγκίλ συναντήθηκαν στην Ρώμη ώστε να συζητήσουν τις λεπτομέρειες για την σύναψη συνυποσχετικού στο διεθνές δικαστήριο και να προετοιμάσουν την συνάντηση των δύο πρωθυπουργών[Ντεμιρέλ-Καραμανλής] που θα πραγματοποιούνταν στις Βρυξέλλες στις 31 Μαΐου. Μετά το πέρας της συνάντησης των δύο πρωθυπουργών εκδόθηκε κοινή ανακοίνωση που ανάφερε ότι το θέμα της υφαλοκρηπίδας θα επιλυόταν μέσω προσφυγής στο διεθνές δικαστήριο ενώ τα υπόλοιπα θέματα θα λυθούν μέσω του διαλόγου και των διμερών διαπραγματεύσεων. Παρόλο που η Τουρκική πλευρά συμφώνησε όμως στα παραπομπή του ζητήματος στο διεθνές δικαστήριο τέσσερις μήνες μετά έκανε πίσω και δήλωσε πως το διεθνές δικαστήριο δεν είναι ο μόνος δρόμος επίλυσης της διαφοράς, ενώ παράλληλα ο Τούρκος ΥΠΕΞ δήλωνε στον Έλληνα πρέσβη Κοσμαδόπουλο πως το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας δεν είναι το μόνο που χρίζει επίλυσης ανάμεσα στις δύο πλευρές αλλά εντάσσεται στο πλαίσιο ευρύτερων ζητημάτων[26]

[26] Τσιριγώτης, Διονύσιος, *ΕΛΛΑΔΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΓΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ, Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1976,ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΟΥ 1987,ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ ΤΟΥ 1996,*Ποιότητα,Αθήνα 2021, Σ 154

Παρά όμως την θετική αύρα και την επάνοδο στον διάλογο που υπήρξε ανάμεσα στις δύο χώρες το 1975 το 1976 οι σχέσεις δυσχέραναν ξανά και αιτία για αυτό δεν ήταν οι διαφορές που υπήρχαν στο αιγαίο αλλά το αδιέξοδο που είχαν περιέλθει οι διαπραγματεύσεις για το κυπριακό πρόβλημα. Από την μία η Τουρκία πάρα την αμυντική συμφωνία της με τις Ηνωμένες πολιτείες δεν είχε σκοπό να υπαναχωρήσει από τις θέσεις τις ενώ και στην Ελλάδα κάποιοι κύκλοι φάνηκαν να μην δυσαρεστούνται από αυτή την εξέλιξη καθώς έτσι το Κογκρέσο δεν θα επικύρωνε την συμφωνία που είχε υπογράφει με την Τουρκία και δεν θα σταματούσε το εμπάργκο όπλων που είχε επιβληθεί στην γειτονική χώρα . Τον Απρίλιο και πιο συγκεκριμένα στις 17 του μηνός ο πρωθυπουργός της Ελλάδας βλέποντας την στασιμότητα που υπήρχε στο Κυπριακό και στις διαπραγματεύσεις των δύο χωρών για την σύναψη συνυποσχετικού σχετικά με το καυτό θέμα της υφαλοκρηπίδας αποφάσισε να κάνει μια κίνηση καλής θέλησης προτείνοντας στην Τουρκική πλευρά να υπογραφεί σύμφωνο μη επιθέσεως ανάμεσα στις δύο χώρες. Ο Τούρκος πρωθυπουργός αν και καθυστερημένα απέρριψε την πρόταση δηλώνοντας πως η ελληνική άποψη περί επιθέσεως της Τουρκίας ήταν αβάσιμη, κατηγορώντας παράλληλα την Ελλάδα ότι δεν τηρούσε τις συνθήκες που αφορούσαν την αποστρατικοποίηση των νησιών του αιγαίου. Άμεση ήταν η απάντηση του Έλληνα πρωθυπουργού ο οποίος δήλωσε πως ο στρατός που έχει σταλεί στα νησιά του αιγαίου ήταν μόνο για αμυντικούς σκοπούς και ότι καμία συνθήκη δεν αφαίρεσε ποτέ το δικαίωμα της αυτοάμυνας για την χώρα του.

Τον Ιούλιο η Ελληνική και η Αμερικανική πλευρά είχαν στρέψει το ενδιαφέρον τους σε μια πιθανή έξοδο τουρκικού ερευνητικού σκάφους για έρευνες στο αιγαίο για διαφορετικούς φυσικά λόγους. Η μεν αμερικάνικη πλευρά φοβόταν μήπως δημιουργηθεί κάποια κρίση που θα αποσταθεροποιούσε την νοτιοανατολική πτέρυγα του ΝΑΤΟ ενώ για την Ελλάδα ήταν σημαντικό να μην δημιουργηθούν εις βάρος της τετελεσμένα στο ζήτημα της υφαλοκρηπίδας. Για να αποφευχθεί η κρίση ανέλαβαν πρωτοβουλίες ο Αμερικάνος υπουργός εξωτερικών KISSINGER και ο πρέσβης των ΗΠΑ στην Άγκυρα MACOMBER.Πιο συγκεκριμένα ο υπουργός εξωτερικών διαβεβαίωσε τον Έλληνα ομόλογο του στις 3 Ιούλιου ότι θα έκανε τα αδύνατα δυνατά ώστε τυχόν έξοδος του ΣΙΣΜΙΚ 1 να μην δημιουργήσει κρίση ανάμεσα στα δύο κράτη ενώ αντιθέτως ο MACOMBER έκανε διαβήματα στην τουρκική κυβέρνηση και προσπάθησε να δώσει ώθηση στις διαπραγματεύσεις για το

κυπριακό.[27]Τελικώς δεν κατάφεραν τίποτα και το ΣΙΣΜΙΚ 1 βγήκε στο αιγαίο στις 25 Ιουλίου πραγματοποιώντας έρευνες εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Αφού γύρισε τρεις φορές στην Τουρκία λόγω βλαβών στις 5 Αυγούστου ξαναβγήκε για έρευνες στο αιγαίο και την επομένη έκανε έρευνες νοτιοανατολικά της Λέσβου σε περιοχή που η Ελλάδα θεωρούσε δική της ενώ η Τουρκία αμφισβητούμενη. Η πιο κρίσιμη μέρα ήταν το πρωί της 9 Αυγούστου όταν οι δύο χώρες έφτασαν ένα βήμα πριν πατήσουν την σκανδάλη. Την ημέρα αυτή περιπολικό του ελληνικού ναυτικού σχημάτισε ένα μεγάλο Σ δίπλα στο τουρκικό ερευνητικό σκάφος ενώ ελληνικό αεροπλάνο την ίδια ώρα έριξε κόκκινες σημαδούρες δείχνοντας εμμέσως πως αν το σκάφος παραβίαζε αυτά το όρια θα βυθιζόταν. Τελικώς στις 12 Αυγούστου η ένταση αποκλιμακώθηκε δίνοντας τέλος στην πιο μεγάλη ελληνοτουρκική κρίση που είχε ξεσπάσει μέχρι τότε.[28]

2.2 Ορισμένες πληροφορίες σχετικά με το ΣΙΣΜΙΚ Ι

Το ΣΙΣΜΙΚ Ι [με πρώην ονομασία HORA]ήταν ρυμουλκό το οποίο αγόρασε το τουρκικό κράτος το 1976 από την Γερμανία και το μετέτρεψε σε ερευνητικό σκάφος. Πρώτο εμφανίστηκε τον Ιούλιο του ίδιου έτους όταν βγήκε στο αιγαίο για να πραγματοποιήσει έρευνες ενώ έπαιξε μεγάλο ρόλο και στην δεύτερη κρίση που ξέσπασε ανάμεσα στις δύο χώρες το 1987.Το 2005 δόθηκε σε τουρκικό πανεπιστήμιο ενώ το 2011 ήταν η τελευταία φορά που εμφανίστηκε στην θάλασσα όταν είχε σταλεί ανοιχτά της μεγαλονήσου για έρευνες.[29]

Όπως αναφέρει ο δημοσιογράφος Μπιράντ όταν το ερευνητικό σκάφος θα έβγαινε για έρευνες στο αιγαίο ήταν σε κάκιστη κατάσταση. Η ανασυγκρότηση του είχε πραγματοποιηθεί από γεωλόγους και γεωφυσικούς , ενώ η Τουρκική ναυτιλιακή τράπεζα δεν έδειξε μεγάλο ενδιαφέρον για την βελτίωση του. Πέρα από τα παραπάνω το πλοίο αντιμετώπιζε και άλλα προβλήματα που είχαν να κάνουν με τον ασύρματο, την συναρμολόγηση, το σύστημα ναυσιπλοΐας του καθώς και την κακή συνεννόηση που υπήρχε ανάμεσα στα άτομα του πληρώματος.[30]

[27] Ριζάς, Σωτήρης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις και* το *αιγαίο 1973-1976*,Σιδέρης,Αθήνα 2006,σ 131-139
[28] Μπιραντ, Μ, *ΠΑΖΑΡΕΜΑΤΑ*, Φλώρος, Αθήνα 1985,Σ 261-263
[29] Συρίγος ο.π , Σ 315
[30] Μπιράντ, ο.π , Σ 255

2.3 **Οι θέσεις της Τουρκίας σχετικά με την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ Ι**

Οι θέσεις της Τουρκικής πλευράς για την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ Ι ήταν άλλοτε ενθουσιώδεις άλλοτε αντιφατικές. Όταν το Μάρτιο η Τουρκική κυβέρνηση ανακοίνωσε πως το Τουρκικό σκάφος θα έβγαινε για έρευνες στο αιγαίο ο τότε υπουργός ενέργειας KILIC δήλωσε με περηφάνια στην τουρκική βουλή ότι το ΣΙΣΜΙΚ σε λίγο καιρό θα έβγαινε στο αιγαίο για έρευνες . Παρόμοια ήταν και η δήλωση AKBIL τον ίδιο μήνα ότι το τουρκικό ερευνητικό σκάφος ετοιμαζόταν για έρευνες.[31]

Όταν αποφασίστηκε επισήμως η έξοδος του τουρκικού ερευνητικού σκάφους στις 13 Ιουλίου ο πρωθυπουργός Ντεμιρέλ δήλωσε πως η χώρα του δεν ήθελε να δημιουργήσει προβλήματα στις σχέσεις τις με την Ελλάδα όμως ουδέποτε θα μπορούσε να δεχθεί ότι το αιγαίο θα γινόταν ελληνική θάλασσα ξεκαθαρίζοντας παράλληλα πως οποιαδήποτε παρενόχληση του σκάφους θα σήμαινε πόλεμο.[32] Τις επόμενες μέρες αναθεώρησε αυτή την άποψη και προσπάθησε να παρουσιάσει την έξοδο ως πειρατεία ενώ και ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών Τσαγλαγιανγκίλ για να κατεβάσει τους τόνους δήλωσε πως οι έρευνες θα είναι καθαρά επιστημονικές.[33]

Το Τουρκικό σκάφος παραβίασε για πρώτη φορά την Ελληνική υφαλοκρηπίδα στις 6 Αυγούστου όπως είδαμε και παραπάνω. Η πρώτη επίσημη θέση της γειτονικής ώρας ήρθε στις 8 του μηνός όταν το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών σε απάντηση του προς τον Έλληνα πρέσβη Κοσμαδόπουλο απέρριψε τις αιτιάσεις της ελληνικής πλευράς περί τουρκικών παραβιάσεων δηλώνοντας πως εφόσον δεν είχε γίνει χάραξη ανάμεσα στις δύο χώρες η υφαλοκρηπίδα ήταν αμφισβητούμενη. Τις επόμενες ημέρες η τουρκική επιχειρηματολογία διευρύνθηκε καθώς σε νέες διαμαρτυρίες της Ελληνικής πλευράς μιλούσε για παρενοχλήσεις του ΣΙΣΜΙΚ Ι και για προσπάθεια της Ελλάδας να μετατρέψει το αιγαίο σε Ελληνικό.[34]

---

[31] Στο ίδιο, Σ 247-248

[32] Από Παπαδόπουλο προς ΥΠΕΞ, 15 Ιουλίου 1976, Ινστιτούτο δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, φακ 40,αρ 6242.42/134/1980

[33] Συρίγος, ο.π , Σ 315

[34] Βλέπε Ροζάκης 1988 , Σ 287-288

2.4 Οι τουρκικές επιδιώξεις

Πριν αναλύσουμε το κύριο θέμα αυτής της υπό ενότητας κάλο θα ήταν να κάνουμε μια αναδρομή στην εσωτερική κατάσταση της Τουρκίας από το 1974 και έπειτα. Η κυβέρνηση Ετσεβίτ δεν άντεξε και την εξουσία ανέλαβε ο Ντεμιρέλ τον Μάρτιο του 1975 συμμαχώντας με τον Ερμπακάν ο οποίος είχε εντελώς διαφορετική πολιτική φιλοσοφία σε σχέση με τον ίδιο. Το γεγονός αυτό έκανε διάφορες αριστερές και δεξιές ομάδες να συγκρουστούν μεταξύ τους για την επικράτηση της ιδεολογίας τους με αποτέλεσμα την επανεμφάνιση της τρομοκρατίας σε μεγάλο βαθμό στην γειτονική χώρα. Η τρομοκρατία όμως δεν ήταν το μόνο θέμα που εμφανίστηκε στο εσωτερικό της Τουρκίας. Από το 1950 και μετά το εξωτερικό χρέος είχε αυξηθεί, ο πληθωρισμός κάλπαζε συνεχώς, η ανεργία είχε φτάσει σε πολύ υψηλά ποσοστά και η τουρκική κοινωνία παρουσίαζε δυο διαφορετικά πρόσωπα αυτούς που έμεναν στην δυτική Τουρκία όπου ζούσαν αξιοπρεπώς σε αντίθεση με αυτούς της ανατολικής Τουρκίας που ζούσαν σε κατάσταση φτώχειας. Τα παραπάνω σε συνάρτηση με το γεγονός ότι ο στρατός έπαιζε μεγάλο ρόλο στα εσωτερική δρώμενα της Τουρκίας ιδιαίτερα από το 1960 και μετά δημιούργησαν μια εύθραυστη πολιτική κατάσταση στην γειτονική χώρα. Έχουμε διδαχθεί από την ιστορία ότι πολλές φορές οι πολιτικοί όταν αντιμετωπίζουν μεγάλα εσωτερικά προβλήματα προσπαθούν να ενισχύσουν τα εθνικιστικό αίσθημα των λαών τους για να τον αποπροσανατολίσουν από τα εσωτερικά προβλήματα που αντιμετωπίζει. Το ίδιο βλέπουμε να κάνει τα τελευταία χρόνια ο Τούρκος πρόεδρος Ρετζίπ Ταγιπ Ερντόγαν ο οποίος για να καλύψει το θέμα του πληθωρισμού στην γειτονική χώρα εξαπολύει καθημερινώς επιθέσεις εναντίον της Ελλάδας το ίδιο έκαναν και οι Ιωαννίδης και Παπαδόπουλος την περίοδο της δικτατορίας όπου για να κατευνάσουν την απογοήτευση του λάου προς το καθεστώς προσπαθούσαν να ενισχύσουν το φρόνημα του μέσω της ένωσης της μεγαλονήσου με την Ελλάδα.[35]

[35] Μούτσογλου, ο.π , Σ 114-116

Ας επιστρέψουμε τώρα στο κρίσιμο 1976 όπου πραγματοποιήθηκε η κρίση. Ο Ντεμιρέλ φιλήσυχος πολιτικός και αντίθετος με πολεμικές ενέργειες σε αντίθεση με τον προκάτοχο του εκείνη την χρονιά εμφανίζονταν πολύ πιο επιθετικός σε σχέση με τον παρελθόν στα ελληνοτουρκικά ζητήματα. Αιτία για αυτό ήταν τα προαναφερθέντα μεγάλα εσωτερικά προβλήματα που ταλάνιζαν την τουρκική κοινωνία καθώς και η κριτική που είχε δεχθεί από την Ετσέβιτ και τούρκους διπλωμάτες μετά την συνάντηση του με τον Καραμανλή τον Μάιο του 1975 ότι άλλαξε την ισορροπία ανάμεσα στις δύο χώρες στο αιγαίο. Δεν ήταν τυχαίο άλλωστε ότι η ανακοίνωση που έκανε για την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ 1 στο αιγαίο έγινε λίγες μέρες αφότου δέχθηκε κριτική για τα ανακοινωθέν που υπέγραψε.[36]

Φυσικά θα πρέπει να είναι κάποιος αφελής για να πιστέψει ότι η έξοδος του τουρκικού ερευνητικού πλοίου έγινε μόνο για εσωτερικούς λόγους απλώς αναφέρθηκα στα παραπάνω για να κατανοήσουμε πως όταν υπάρχουν εσωτερικά θέματα στην γειτονική χώρα γίνονται κινήσεις αποπροσανατολισμού της κοινής γνώμης. Την ίδια άποψη συμμερίζεται και ο Τούρκος δημοσιογράφος Μπιλάρντ στο βιβλίο του όπου αναφέρει ότι η Τουρκία από το 1974 και έπειτα έκανε εξωτερική πολιτική με το βλέμμα στο εσωτερικό της.[37]

Οι διπλωμάτες από την άλλη του υπουργείου εξωτερικών φάνηκε πως μετά την συνάντηση των δύο πρωθυπουργών στις Βρυξέλλες κατάλαβαν ότι το ανακοινωθέν που εκδόθηκε δεν ευνοεί την χώρα τους και προσπάθησαν να το ανατρέψουν πάση θυσία. Το παραπάνω αποδυκνείεται από το γεγονός πως σε συναντήσεις τους με Ελληνές εμπειρογνώμονες μέχρι το τέλος του 1975 οι Τούρκοι υπαναχώρησαν από την θέση που είχε συμφωνηθεί τον Μάιο[θυμίζω επίλυση του θέματος της υφαλοκρηπίδας μέσω διεθνούς δικαστηρίου] και τονίζουν πως πρέπει να πραγματοποιηθούν διαπραγματεύσεις για ορισμένα θέματα και αυτά που θα μείνουν άλυτα να παραπεμφθούν για δικαστική επίλυση. Βλέπουμε λοιπόν ότι η τουρκική πλευρά άλλαξε ριζικά θέση με την πάροδο του χρόνου και πρότεινε πολιτικές διαπραγματεύσεις αντί της προσφυγής στο διεθνές δικαστήριο στάση που συνεχίστηκε και τους πρώτους μήνες του επόμενου έτους.[38] Και φτάνουμε στον κρίσιμο Αύγουστο όπου το ΣΙΣΜΙΚ Ι άρχισε να κάνει έρευνες μεταξύ Λέσβου και Χίου. Η Τουρκία με την στάση της αυτή απέδειξε αυτά που ανέφερε και στις διμερείς συναντήσεις ότι δηλαδή στόχος της δεν ήταν η επίλυση της διαφοράς με βάση τους

[36] Ηρακλείδης, ο.π , Σ 102
[37] Μπιλαρντ,,ο.π, Σ 554
[38] Βλέπε Ροζάκης 1979, Σ 223

κανόνες του διεθνούς δικαίου διότι καταλάβαινε ότι σε μια τέτοια διαπραγμάτευση υστερούσε. Απώτερος σκοπός της ήταν να εκβιάσει την ελληνική πλευρά και να την σύρει σε μια διαπραγμάτευση με σκοπό να πετύχει τον διαμοιρασμό η την συνεκμετάλλευση της υφαλοκρηπίδας του αιγαίου τακτική που ξανά εφάρμοσε και το 1974 με την έξοδο του ερευνητικού σκάφους Τσανταρλί ανάμεσα στα ελληνικά νησιά. Επιπλέον η απάντηση που έδωσε η Τουρκική πλευρά στην Ελλάδα στις 7 Αυγούστου αποδεικνύει τα παραπάνω. Η Τουρκία απαντώντας στην ρηματική διακοίνωση της ελληνικής πλευράς ισχυρίστηκε ότι η υφαλοκρηπίδα μεταξύ των δύο χωρών δεν είχε οροθετηθεί επομένως η περιοχή που γίνονται έρευνες δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ελληνική υφαλοκρηπίδα αλλά αμφισβητούμενη που χρίζει διαπραγμάτευσης.[39]

Μια διαφορετική εκδοχή για την τουρκική επιδίωξη με την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ 1 παρουσίασε ο καθηγητής διεθνούς δικαίου και εξωτερικής πολιτικής Άγγελος Συρίγος στο βιβλίο του Ελληνοτουρκικές σχέσεις. Συμφώνα με τον ίδιο το ερευνητικό σκάφος δεν βγήκε στο αιγαίο για να εκβιάσει την ελληνική πλευρά στο επίμαχο θέμα της υφαλοκρηπίδας αφού οι θέσεις και οι αξιώσεις των Τούρκων για την υφαλοκρηπίδα του αιγαίου ήταν γνώστες από το 1974.Απώτερος σκοπός των Τούρκων ανάφερε ήταν η ναρκοθέτηση της ενταξιακής πορείας της Ελλάδας στην ευρωπαϊκή οικονομική κοινότητα και στήριξε την άποψη του αυτή στο γεγονός ότι οι διαπραγματεύσεις της χώρας του με την ευρωπαϊκή κοινότητα άρχισαν στις 27 Ιουλίου του 1976 τις ημέρες δηλαδή που το τουρκικό ερευνητικό σκάφος έκανε έρευνες στην θάλασσα του αιγαίου. Είναι αλήθεια βέβαια ότι όλο το προηγούμενο διάστημα υπήρξαν δηλώσεις των ευρωπαίων αξιωματούχων οι όποιο έλεγαν πως δεν θα ήθελαν η ελληνοτουρκική διαμάχη να μεταφερθεί μέσα στους κόλπους της ευρωπαϊκής οικογένειας. Η άποψη αυτή ίσως στέκει αν συνδυάσουμε τα γεγονότα και μπορεί να βρισκόταν στο πίσω μέρος των Τούρκων ιθυνόντων η πρόκληση μια τέτοιας εξέλιξης όμως με βάση την τακτική που εφάρμοζαν οι τούρκοι αξιωματούχοι στο θέμα της υφαλοκρηπίδας από το 1974[με εξαίρεση το κοινό ανακοινωθέν των Βρυξελών του 1975] θα μπορούσαμε να πούμε ότι η βασική τουρκική επιδίωξη ήταν να διεκδικήσει υφαλοκρηπίδα που ήξερε ότι με βάση το διεθνές δίκαιο δεν της ανήκε.[40]

[39] Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος ,*Η Ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*,Εστία,Αθήνα 2001, Σ 251-252
[40] Συρίγος, ο.π , σ 325

2.5 Η Ελληνική αντίδραση τον Ιούλιο

Η πρώτη αντίδραση της Αθήνας ήρθε τρείς μετά την δήλωση του πρωθυπουργού της γειτονικής χώρας Ντεμιρέλ και πιο συγκεκριμένα στις 16 Ιουλίου. Ο πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Καραμανλής συγκάλεσε κυβερνητικό συμβούλιο μετά το πέρας του οποίου βγήκε ανακοινωθέν στο οποίο γινόταν γνωστό πως η ελληνική πλευρά δεν πρόκειται να απαντήσει στις συχνές και καθημερινές προκλητικές δηλώσεις των Τούρκων ιθυνόντων καθώς έτσι θα δυσκόλευε ακόμη περισσότερο την κατάσταση, έπειτα πως οι θέσεις της Ελλάδας σχετικά με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας ήταν γνωστές στην γειτονική χώρα και αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι είχε κάνει πρόταση για παραπομπή του θέματος στην Χάγη. Στην συνέχεια η ελληνική πλευρά θύμιζε στην γειτονική Τουρκία πως παρόλο που η ίδια είχε κάνει πρόταση για την υπογραφή συνυποσχετικού στο διεθνές δικαστήριο σχετικά με το εν λόγω θέμα εδώ και πολλούς μήνες[συγκεκριμένα 15 από τον Μάιο του 1975] η γειτονική χώρα όχι μόνο καθυστερούσε την υπογραφή του συνυποσχετικού με διάφορες προφάσεις αλλά επιπλέον εν μέσω διαπραγματεύσεων απειλούσε εν μέσω διαπραγματεύσεων να κάνει έρευνες σε περιοχές που σύμφωνα με το δίκαιο της θάλασσας ανήκαν στην Ελλάδα. Και στο τέλος η ανακοίνωση τόνιζε πως ο Τούρκος πρωθυπουργός δεν θα έπρεπε ηθελημένα η άθελα να συγχέει τα διεθνή ύδατα με την υφαλοκρηπίδα δεδομένου πως πρόκειται για δύο διαφορετικές περιπτώσεις.[41]

Η επόμενη δυναμική αντίδραση της ελληνικής πλευράς ήρθε στις 22 Ιουλίου όταν το υπουργείο εξωτερικών έστειλε τηλεγράφημα στον Έλληνα πρέσβη στην Άγκυρα Κοσμαδόπουλο με το οποίο του ζήτησε να συναντηθεί με τον Τούρκο υπουργό εξωτερικών Τσαγλαγαγκλιλ και να του μεταφέρει ορισμένες θέσεις της Ελλάδας σχετικά με την έξοδο του ερευνητικού σκάφους. Στο τηλεγράφημα αυτό αναφερόταν πως αν η Τουρκική κυβέρνηση ανακοινώσει στην Ελληνική πλευρά το πρόγραμμα που θα ακολουθήσει το σκάφος καθώς και το πόρισμα που θα έβγαινε από τις έρευνες η ίδια δεν θα είχε πρόβλημα με την διεξαγωγή των ερευνών ΥΠΟ τις

[41] *ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ,* τόμος 9 , Σ 254-255

ακόλουθες δύο προϋποθέσεις. Πρώτον το τουρκικό υπουργείο εξωτερικών να δηλώσει ότι οι έρευνες θα ήτο μόνο επιστημονικές και όχι σεισμικές και δεύτερον ότι το ΣΙΣΜΙΚ Ι θα παρακολουθείτο από πολεμικό σκάφος της Ελλάδος. Αν όλα αυτά πραγματοποιούταν η Ελληνική κυβέρνηση δεν θα είχε την αξίωση να συμμετάσχει στις έρευνες που θα γινόταν. Την επόμενη μέρα ο Κοσμαδόπουλος μετέφερε αυτές τις θέσεις στο υπουργείο εξωτερικών όμως δεν έλαβε καμία απάντηση.[42]

2.6 Οι Ελληνικές κινήσεις από τις 6 μέχρι τις 10 Αυγούστου

Τελικώς η Τουρκία αψήφησε τις ελληνικές επιφυλάξεις και στις 25 Ιουλίου το ΣΙΣΜΙΚ 1 άρχισε να κάνει έρευνες στο αιγαίο και εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας. Παρόλο που μέχρι τις 5 Αυγούστου διεξήγαγε έρευνες εντός τουρκικής υφαλοκρηπίδας στο αιγαίο στις 6 του μηνός παραβίασε για πρώτη φορά την ελληνική υφαλοκρηπίδα νοτιοανατολικά της Λέσβου. Η αρχική αντίδραση της Ελληνικής πλευράς απέναντι σε αυτή την πρόκληση ήταν κυρίως διπλωματική. Στις 6 Αυγούστου ο Έλληνας πρωθυπουργός σε συνάντηση του με τον Ολλανδό υπουργό εξωτερικών συζήτησε πέρα από τις διαπραγματεύσεις της χώρας του για ένταξη στην ΕΟΚ, τις ενέργειες της Τουρκίας στο αιγαίο.[43] Παράλληλα την ίδια μέρα με τηλεγράφημα το υπουργείο εξωτερικών και πιο συγκεκριμένα ο υπουργός Μπίτσιος ζητούσε από την πρεσβεία στην Ουάσιγκτον να μεταφέρει την δυσφορία της ελληνικής κυβέρνησης για την δήλωση της αμερικανικής κυβέρνησης περί αυτοσυγκράτησης των δύο πλευρών και να θυμίσει στον Αμερικάνο υπουργείο εξωτερικών[και σε όλη την διεθνή κοινότητα] ότι η Ελλάδα πάντα λειτουργεί με εγκράτεια αλλά θα ήταν αδύνατον να παραιτηθεί από τα κυριαρχικά τις δικαιώματα. Μάλιστα στο τέλος του τηλεγραφήματος ο υπουργός ζήτησε από την πρεσβεία να υπενθυμίσει στον KISSINGER την δήλωση που του έκανε ότι οποιαδήποτε διεξαγωγή ερευνών στην ελληνική υφαλοκρηπίδα θα συνιστούσε πρόκληση από την πλευρά της γειτονικής χώρας. [44]Την επομένη και αφού είχε επίγνωση της παραβίασης της υφαλοκρηπίδας της η αντίδραση της Ελλάδας στράφηκε προς την Τουρκική πλευρά μέσω διακοίνωσης που παρέδωσε ο Έλληνας

[42] Μπίτσιος προς Πρεσβεία Άγκυρας,22 Ιουλίου 1976, Ινστιτούτο δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, φακ 40, αρ 6242.42/170/20/30
[43] *ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ,* τόμος 9 , Σ 269-270
[44] Μπίτσιος προς Πρεσβεία Ουάσιγκτον,4 Αυγούστου 1976,Ινστιτούτο δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, φακ 40 ,αρ 232

πρέσβης στον γενικό γραμματέα του τουρκικού υπουργείου εξωτερικών[Ο τσαγλαγιανγκίλ απουσίαζε από το υπουργείο] με την οποία του γινόταν γνωστό ότι την προηγούμενη μέρα το τουρκικό ερευνητικό σκάφος παρόλο που διεξήγαγε έρευνες σε διεθνή ύδατα, η περιοχή αυτή σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της θαλάσσης ανήκε σε ελληνική δικαιοδοσία συνεπώς θα έπρεπε να αποχωρήσει αμέσως αλλιώς θα υπήρχαν συνέπειες. Αφότου το ερευνητικό σκάφος παραβίασε εκ νέου την ελληνική υφαλοκρηπίδα στις 7 και στις 8 του μηνός η Αθήνα μεσώ του πρέσβη της στην Άγκυρα Κοσμαδόπουλου επέδωσε νέα διακοίνωση στο τουρκικό υπουργείο εξωτερικών με την όποια έκανε γνωστό πως η Κυβέρνηση της δεν περίμενε ότι ενώ διεξαγόταν διαπραγματεύσεις για τον καθορισμό της υφαλοκρηπίδας η Τουρκική πλευρά θα προέβαινε σε μια τέτοια προκλητική ενέργεια, ενώ στην συνέχεια η διακοίνωση υπενθύμιζε στην τουρκική κυβέρνηση την δέσμευση των εμπειρογνωμόνων της γειτονικής χώρας στην συνάντηση της Βέρνης της 19ης 20ης Ιουλίου να απέχουν οι δύο χώρες από προκλητικές ενέργειες καθώς και τις προτάσεις που έκανε η ελληνική πλευρά τον Ιούλιο μέσω του πρέσβη της στην Άγκυρα ώστε να αποφευχθούν παρεξηγήσεις ανάμεσα στις δύο χώρες.[45]

Τελικώς έπειτα από την απόρριψη των διακοινώσεων της Ελληνικής κυβέρνησης από την Τουρκική και την συνέχιση των προκλητικών παραβιάσεων από το ΣΙΣΜΙΚ Ι η Ελληνική κυβέρνηση αποφάσισε να προσφύγει στο συμβούλιο ασφαλείας και να καταθέσει αίτημα στο διεθνές δικαστήριο για λήψη μέτρων ώστε να σταματήσουν οι έρευνες του τουρκικού ερευνητικού σκάφους παρά την αντίθετη γνώμη του Έλληνα υπουργού εξωτερικών ο οποίος στο κυβερνητικό συμβούλιο της 9ης Αυγούστου εμφανίστηκε επιφυλακτικός. Ο ίδιος από καιρό μαζί με τους συνεργάτες του στο υπουργείο είχε επεξεργαστεί το σχέδιο της προσφυγής στο διεθνές δικαστήριο και εμφανιζόταν θετικός όμως διαφωνούσε με την παράλληλη αυτή διπλή ενέργεια με το σκεπτικό ότι το συμβούλιο ήταν πολιτικό όργανο αρά ενεργεί με πολιτικές σκοπιμότητες σε αντίθεση με το διεθνές δικαστήριο. Για να δικαιολογήσει μάλιστα την άποψη του ενώπιον και των άλλων υπουργών θύμισε την υπόθεση ΤΕΛΛΙΝΙ του 1923 όταν η Ελλάδα είχε προσφύγει στην κοινωνία των εθνών[κάτι σαν το συμβούλιο ασφαλείας εκείνη την εποχή] δεχόμενη παραλλήλως τις αρμοδιότητες της πρεσβευτικής συνδιάσκεψης. Τελικώς η εισήγηση του δεν εισακούστηκε καθώς υπήρξε η γνώμη ότι κάτι τέτοιο θα είχε εσωτερικές διαστάσεις ιδιαίτερα μετά την δήλωση του Παπανδρέου για βύθιση του πλοίου.[46] Την επομένη 10 του μηνός η

[45] *ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ,* τόμος 9 , Σ 271-275
[46] Μπίτσιος, Δημήτρης, *ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ 1974-197*,ΕΣΤΙΑ,Άθηνα 1982, Σ 81-82

πρεσβεία της Ελλάδας στην Χάγη κατέθεσε προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο.[47]Στην προσφυγή αυτή η Ελληνική πλευρά ζήτησε από το δικαστήριο να λάβει 2 μέτρα. Το πρώτο ήταν η μονομερής ανακήρυξη της υφαλοκρηπίδας ανάμεσα στις δύο χώρες και το δεύτερο η λήψη μέτρων ώστε να σταματήσουν οι έρευνες στο αιγαίο μέχρι το ίδιο να αποφανθεί για την διαφορά των δύο χωρών. Παράλληλα την ίδια μέρα η Ελλάδα προσέφυγε στο συμβούλιο ασφαλείας.[48]

2.7 Οι θέσεις των κομμάτων για τα ελληνοτουρκικά και την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ Ι

Οι θέσεις των κόμματων από το 1974 και μετά σχετικά με τα ελληνοτουρκικά διέφεραν. Η Νέα Δημοκρατία όπως φάνηκε και παραπάνω από τις κινήσεις που έκανε όταν ανέλαβε την εξουσία υποστήριξε τον διάλογο ανάμεσα στις δύο χώρες καθώς και την προσφυγή στο διεθνές δικαστήριο για το δύσκολο θέμα της υφαλοκρηπίδας. Στο ζήτημα της Μεγαλόνησου ενθάρρυνε τον διάλογο ανάμεσα στις δύο κοινότητες και προσπάθησε να διεθνοποιήσει την παράνομη αυτή ενέργεια της γειτονικής χώρας. Από την άλλη το κέντρο και η αριστερά είχαν εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις. Ο Μαύρος υποστήριξε πως η επιθετικότητα της γειτονικής χώρας οφειλόταν στο γεγονός πως η ίδια είχε βλέψεις για τα ελληνικά εδάφη. Για το θέμα της υφαλοκρηπίδας η άποψη του ήταν πως ο διάλογος με ένα κακόβουλο γείτονα δεν οδηγούσε πουθενά επομένως θα έπρεπε να διακοπεί. Ο Παπανδρέου πίστευε πως οι τουρκικές αιτιάσεις που προέκυψαν είχαν ως απώτερο σκοπό να προσβάλλουν τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας κάτι που θα είχε ως αποτέλεσμα η Τουρκία στο μέλλον να εγείρει και διεκδικήσεις επί του Ελληνικού εδάφους. Αρνητικός ήταν και στον διάλογο ανάμεσα στις δύο χώρες κατηγορώντας κατά καιρούς την κυβέρνηση ότι με την πολιτική της προέβαινε συνεχώς σε υποχωρήσεις.

Τις ημέρες που ξέσπασε η μεγάλη κρίση ανάμεσα στις δύο χώρες οι θέσεις Μαύρου-Παπανδρέου δεν ήταν ίδιες. Ο πρώτος υποστήριξε πως η κυβέρνηση θα έπρεπε να διακόψει τις διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ για τις βάσεις ενώ εμφανιζόταν θετικός για την προσφυγή στο συμβούλιο ασφαλείας. Από την άλλη ο Παπανδρέου

[47] Πρεσβεία Χάγης προς ΥΠΕΞ,10 Αυγούστου 1976, Ινστιτούτο δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, φακ 40 ,αρ 3286.1/20/623

[48] Βλέπε Ροζάκης 1979 , Σ 228

εμφανιζόταν περισσότερο σκληρός και ζήτησε την βύθιση του ΣΙΣΜΙΚ Ι [περίφημη δήλωση ΒΥΘΎΣΤΕ ΤΟ ΧΟΡΑ]και την επέκταση των ελληνικών χωρικών υδάτων στα 12 ναυτικά μίλια καθότι πίστευε πως έτσι δεν θα δημιουργήσει η Τουρκία τετελεσμένα στο θέμα της υφαλοκρηπίδας.[49]

[49] Μούτσογλου ,οπ, Σ 126-129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΟΙ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΩΡΩΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΚΛΙΜΑΚΩΣΗ

3.1 Οι θέσεις των δύο χωρών στο συμβούλιο ασφαλείας και η απόφαση που εκδόθηκε

Η σύγκληση του συμβουλίου ασφαλείας είχε προγραμματιστεί για τις 12 Αυγούστου. Την ίδια μέρα έφτασε στην Νέα Υόρκη ο Έλληνας υπουργός εξωτερικών Δημήτρης Μπίτσιος ο οποίος έκανε την εισαγωγή υποστηρίζοντας ότι στόχος της προσφυγής δεν ήταν να αποφανθεί το συμβούλιο σχετικά με την διαφορά της χώρας του με την Τουρκία. Ο σκοπός αυτής της προσφυγής συνέχισε ήταν η καταγγελία των τουρκικών ενεργειών οι οποίες ήταν τροχοπέδη για την ειρήνη στην ανατολική μεσόγειο και έφερναν τις δύο χώρες κοντά στην ένοπλη σύρραξη. Και Κλείνοντας την ομιλία του θύμισε στο συμβούλιο την τραγωδία της Κύπρου το 1974 ζητώντας παράλληλα να καταδικαστούν οι νέες αυτές παράνομες ενέργειες της Τουρκίας στο αιγαίο ώστε να μην ζήσει η διεθνής κοινότητα παρόμοια τραγωδία με αυτή του του 1974.Μια έμμεση απάντηση στις αιτιάσεις του Μπίτσιου έδωσε την ίδια μέρα ο μόνιμος αντιπρόσωπος της γειτονικής χώρας στον Ο.Η.Ε Ίντερ Τουρκμέν [καθότι ο τούρκος υπουργός θα έφτανε στην αμερικανική πρωτεύουσα την επόμενη μέρα] ο οποίος δήλωσε ότι αν ξεσπούσε πόλεμος στο αιγαίο υπεύθυνη θα ήταν η ελληνική πλευρά η οποία ήθελε να μετατρέψει την κοινή θάλασσα των δύο χωρών σε ελληνική. Η ουσιαστική απάντηση όμως στον Μπίτσιο ήρθε από τον υπουργό Τσαγλαγιαγκίλ την επομένη[13 Αυγούστου] ο οποίος στην ομιλία του υποστήριξε πως οι έρευνες του τουρκικού ερευνητικού πλοίου ήταν απολύτως νόμιμες και δεν διατάραζαν την ειρήνη και την σταθερότητα στο αιγαίο κατηγορώντας ταυτόχρονα την Ελλάδα ότι ήταν αυτή που έκανε παράνομες ενέργειες στο αιγαίο και δεν εφάρμοζε τις συνθήκες στρατιωτικοποιώντας τα νησιά του ανατολικού αιγαίου και των Δωδεκανήσων. Στο τέλος της ομιλίας του όμως μολονότι ή απάντηση του ήταν σκληρή υποστήριξε ότι το θέμα ανάμεσα στις δύο χώρες έπρεπε να λυθεί με διάλογο που δεν θα βασίζεται μόνο σε διεθνείς κανόνες αλλά και σε πολιτικά και οικονομικά δεδομένα.

Η δήλωση περί ανοχύρωτων νησιών δεν έμεινε αναπάντητη από τον Έλληνα υπουργό ο οποίος πήρε ξανά τον λόγο θύμισε στο συμβούλιο την τουρκική εισβολή στην μεγαλόνησο καθώς και την δημιουργία της στρατιάς του Αιγαίου που αποτελούσε απειλή για τα ελληνικά νησιά ,καταλήγοντας ότι η Τουρκία με τις ενέργειες τις ήταν

αυτή που προκάλεσε την περαιτέρω στρατιωτικοποίηση των νησιών για αμυντικούς λόγους. Έξαλλος σηκώθηκε στην συνέχεια ο Τσαγλαγιαγκίλ και απάντησε πως είναι στην δικαιοδοσία της Τουρκίας και της κάθε χώρας να τοποθετεί τον στρατό της όπου επιθυμεί ενώ αντιθέτως η Ελλάδα ήταν υποχρεωμένη να έχει αφοπλισμένα τα νησιά τις βάσει διεθνών συνθηκών.

Με την φορτισμένη ομιλία του τούρκου υπουργού εξωτερικών ολοκληρώθηκε η δεύτερη μέρα της συνεδρίασης στο συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών. Τις επόμενες μέρες όπως αναφέρει ο Μπίτσιος οι δύο πλευρές προσπάθησαν να επηρεάσουν την ανακοίνωση που θα έβγαινε. Οι τρείς χώρες της ευρωπαϊκής κοινότητος[Αγγλία, Γαλλία, Ιταλία] είχαν καταρτίσει ήδη πριν τις ομιλίες των υπουργών ένα σχέδιο το οποίο τις επόμενες μέρες έγινε φανερό στην ελληνική αντιπροσωπεία. Το σχέδιο αυτό προέβλεπε πως οι δύο χώρες θα πρέπει να λύσουν το διμερές ζήτημα της υφαλοκρηπίδας μέσω του διεθνούς δικαστηρίου της Χάγης όπως είχε λεχθεί από τους πρωθυπουργούς Καραμανλή και Ντεμιρέλ στις 31 Μαΐου του 1975.Πάνω σε αυτό το σχέδιο γινόταν οι διαβουλεύσεις τις επόμενες μέρες το οποίο η τουρκική πλευρά προσπάθησε να μεταβάλει προς το συμφέρον της. Σε αυτό καταλήγει ο Μπίτσιος βοήθησε και ο βρετανός μόνιμος αντιπρόσωπος στα Ηνωμένα Έθνη ο όποιος φτάνοντας στην Νέα Υόρκη προσπάθησε να αλλάξει τελείως το προσχέδιο που είχε όχι μόνο την υπογραφή αλλά και την σύμφωνη γνώμη του αναπληρωτή του που μέχρι τότε τον εκπροσωπούσε. Όπως γράφει και ο ίδιος ήταν σίγουρος ότι η Τουρκία είχε παρέμβει στην Βρετανία ώστε να βοηθήσει να βγεί μια απόφαση που θα την συνέφερε.[50]Παράλληλα και ενώ πραγματοποιούταν διαπραγματεύσεις στο παρασκήνιο ο υπουργός άμυνας Αβέρωφ ενημέρωσε με τηλεγράφημα την πρεσβεία της Ελλάδας στο Ο.Η.Ε ότι η Ελληνική πλευρά θα ήρε τις ενστάσεις τις για το ανακοινωθέν του συμβουλίου ΥΠΟ τις ακόλουθες τρείς προϋποθέσεις. Α]Να αποφευχθούν οι προκλήσεις Β]Να επαναληφθεί ο διάλογος ανάμεσα στις δύο χώρες Γ] Να δεσμευτεί η Τουρκική αντιπροσωπεία ότι τα άλυτα θέματα μεταξύ των δύο χώρων θα παραπεμφθούν στην Χάγη.[51]

Τελικώς στις 25 Σεπτεμβρίου το συμβούλιο εξέδωσε απόφαση η οποία περιείχε τρία σημαντικά σημεία. Στο πρώτο σημείο καλούσε τις δύο χώρες να δείξουν αυτοσυγκράτηση ώστε να κοπάσει η ένταση, έπειτα στο δεύτερο σημείο οι δύο χώρες

[50] Μπίτσιος,ο.π, Σ 82-89
[51] Αβέρωφ προς Μ.Α. ΟΗΕ,23 Αυγούστου 1976, Ινστιτούτο δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή, φακ 41

καλούνταν να επανέλθουν στο τραπέζι του διαλόγου και να πετύχουν λύσεις ενώ στο τρίτο και τελευταίο αναφερόταν η ανάγκη οι δύο πλευρές να απευθυνθούν στο διεθνές δικαστήριο αν δεν κατέληγαν με επιτυχία οι μεταξύ τους διαπραγματεύσεις.[52] Παρόλο που η απόφαση ήταν ασαφής οι δύο πλευρές έδωσαν έμφαση στο κομμάτι που τις συνέφαιρε. Η ελληνική πλευρά πανηγύριζε γιατί γινόταν αναφορά στο διεθνές δικαστήριο ενώ αντιθέτως η τουρκική στεκόταν στο γεγονός πως στο ένα από τα τρία σημεία γινόταν λόγος για διαπραγματεύσεις. Πιο ρεαλιστικά φαίνεται πως ήταν η άποψη που εξέφρασε ο Χρήστος Ροζάκης ο όποιος είπε ότι η απόφαση ήταν ευνοϊκή για την τουρκική πλευρά επειδή δεν υπήρξε καταδίκη για την έξοδο του ΣΙΣΜΙΚ Ι και δινόταν έμφαση στις διαπραγματεύσεις παρά στην επίλυση των διαφορών μέσω του Δικαστηρίου της Χάγης.[53]

3.2 Οι μετέπειτα εξελίξεις και η απόφαση του διεθνούς δικαστηρίου

Η απόφαση που είχε εκδώσει το συμβούλιο ασφαλείας όμως δεν σήμαινε και το οριστικό τέλος της κρίσης καθότι το ΣΙΣΜΙΚ Ι δεν είχε επιστέψει στην Τουρκία. Στις 2 Σεπτεμβρίου ο πρέσβης των ΗΠΑ στην Άγκυρα MACOMBER τόνισε στον Τούρκο υπουργό εξωτερικών ότι η πορεία του ερευνητικού πλοίου περιείχε κάποιες περιοχές που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ευαίσθητες για την ελληνική πλευρά. Η αμερικανική πλευρά συνέχισε είχε προσπαθήσει πάρα πολύ ώστε να αποκλιμακωθεί η κρίση και να επανέλθει ο διμερής διάλογος για την υφαλοκρηπίδα και έκλεισε την συζήτηση ζητώντας από τον Τούρκο ΥΠΕΞ να εξετάσει ξανά την πορεία του πλοίου ώστε να αποφευχθεί μία ανάλογη κρίση με αυτή του Αυγούστου.

Έπειτα μετά την απόφαση που εξέδωσε το συμβουλίο ασφαλείας διαφάνηκε ότι οι δύο πλευρές έπαιζαν ένα παιχνίδι τακτικής για να προωθήσουν τις θέσεις τους. Ο τούρκος υπουργός εξωτερικών ζήτησε από τον Έλληνα υπουργό εξωτερικών την έναρξη διαπραγματεύσεων σύντομα. Ο Μπίτσιος ανταπάντησε ότι αυτές θα έπρεπε να ξεκινήσουν αμέσως κάτι που ο συνάδερφος του δεν δέχθηκε διότι πίστευε πως αν η διαπραγμάτευση ξεκινούσε μετά την απόφαση του συμβουλίου δεν θα ήταν πολιτική. Τελικώς αφότου οι δύο υπουργοί συναντήθηκαν στην Γενεύη και μετά από

[52] Μπίτσιος,ο.π , Σ 90
[53] Ηρακλείδης, ο.π, Σ 103-104

διαβουλεύσεις με τον Καραμανλή ο Μπίτσιος τόνισε ότι οι δύο πλευρές θα μπορούσαν να συναντηθούν στις 25 του μηνός στην Νέα Υόρκη , αλλά με μία προϋπόθεση να επιστρέψει το ερευνητικό σκάφος στην Τουρκία. Τις επόμενες μέρες το παρασκήνιο μεταφέρθηκε στην Τουρκική πρωτεύουσα. Ο Κοσμαδόπουλος δήλωσε και αυτός στον Τούρκο υπουργό εξωτερικών πως εάν ήθελε να ξεκινήσουν οι συνομιλίες θα έπρεπε το ερευνητικό σκάφος να σταματήσει τις έρευνες με την Τουρκική πλευρά να απαντάει πως αυτό θα μπορούσε να γίνει εάν η Ελλάδα απέσυρε την προσφυγή της στο διεθνές δικαστήριο κάτι που ο Έλληνας πρέσβης αρνήθηκε. Τελικώς μετά από νέα παρέμβαση του Αμερικάνου πρέσβη ο Τούρκος υπουργός εξωτερικών υποσχέθηκε πως θα έκανε ότι μπορούσε ώστε το πλοιό να γυρίσει στην Τουρκία στις 25 Σεπτεμβρίου[54]

Παράλληλα στις 11 Σεπτεμβρίου εκδόθηκε η απόφαση του διεθνούς δικαστηρίου σχετικά με την προσφυγή που είχε καταθέσει η Ελλάδα . Το δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή της Ελλάδος για λήψη προσωρινών μέτρων με ευρεία πλειοψηφία[1 ψήφος κατά,12 υπέρ] και δήλωσε αναρμόδιο να εξετάσει το αίτημα της Ελλάδας για μονομερή ανακήρυξη της υφαλοκρηπίδας. Στην απόφαση που εκδόθηκε τα σώμα απέρριψε τους ελληνικούς ισχυρισμούς με βάση το άρθρο 41 και με την αιτιολογία ότι το συμβούλιο ασφαλείας είχε λάβει όλα τα κατάλληλα μέτρα για την αποκλιμάκωση της κρίσης.[55]

[54] Ριζάς, Ο.Π, σ 154-157

[55] Βλέπε Ροζάκης 1979, Σ 229

3.3 Το πρακτικό της Βέρνης

Τον Φεβρουάριο του 1976 οι δύο χώρες ξεκίνησαν συζητήσεις με σκοπό να επιλύσουν τα θέματα του εναέριου χώρου και της υφαλοκρηπίδας. Οι διαπραγματεύσεις όμως των δύο χωρών σταμάτησαν λόγω της απόφασης της Τουρκίας να βγάλει το ΣΙΣΜΙΚ στο αιγαίο.[56]

Η εκ νέου έναρξη των διαπραγματεύσεων ανάμεσα στις δύο πλευρές μετά την απόφαση του συμβουλίου ασφαλείας είχε ως αποτέλεσμα την υπογραφή του πρακτικού της Βέρνης στις 11 Νοεμβρίου του 1976.Στο πρακτικό αυτό γίνεται λόγος πως οι δύο χώρες θα έπρεπε να απόσχουν από οποιαδήποτε ενέργεια σχετικά με το επίμαχο θέμα της υφαλοκρηπίδας και πιο συγκεκριμένα από την εξόρυξη η την εκμετάλλευση των κοιτασμάτων πέρα από τα έξι ναυτικά μίλια από τις ακτές τους ώστε κατά την διάρκεια των διαπραγματεύσεων να μην προκύψουν προβλήματα. Το σύμφωνο της Βέρνης περιείχε τρία σημεία.[57]

Α]Οι δύο χώρες δεν θα έκαναν ενέργειες που θα υπονόμευαν τις διαπραγματεύσεις.

Β]Οι δύο χώρες για να επιλύσουν το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας θα λάμβαναν υπόψιν τους το διεθνές δίκαιο της θάλασσας.

Γ]Οι συνομιλίες θα ήταν ειλικρινείς και εμπιστευτικές ώστε οι δύο χώρες να καταλήξουν σε μια αμοιβαία επωφελή λύση.[58]

Η Τουρκία παρόλο που συμφώνησε στο πρακτικό της Βέρνης στην πορεία υπαναχώρησε από αυτό όπως έκανε και μετά την συμφωνία Ντεμιρέλ-Καραμανλή τον Φεβρουάριο του 1975.Η άρνηση της Τουρκίας για παραπομπή των θεμάτων στο δικαστήριο της Χάγης είχε ως αποτέλεσμα την απόρριψη της Ελληνικής προσφυγής στην Χάγη την Οκτώβριο του 1978 με την αιτιολογία ότι η Τουρκική πλευρά απείχε από την διαδικασία επομένως το δικαστήριο δεν μπορούσε να προβεί στην οριοθέτηση της υφαλοκρηπίδας.

---

[56] Ηρακλείδης,ο.π, Σ 98-100

[57] [57] *ΑΡΧΕΙΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ,* τόμος 19 , Σ 318

[58] SUKRU SINA GYREL,*ΟΙ ΤΟΥΡΚΟΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ [1823-1993]*,Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008,Σ 121

Οι αντιδράσεις για το πρακτικό της Βέρνης στις δύο χώρες ήταν ανάμεικτες. Στην Ελλάδα ο Μαύρος δήλωσε πως οι συνομιλίες με την γειτονική χώρα δεν θα είχαν καμία ουσία από την στιγμή που η τουρκική πλευρά συνεχώς απειλεί την Ελλάδα, ενώ ο Παπανδρέου κατηγόρησε την κυβέρνηση ότι προβαίνει σε παραχωρήσεις σχετικά με τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας. Ο μόνος που συμφώνησε με την υπογραφή του πρακτικού ήταν ο αρχηγός της ΕΔΑ Ηλίας Ηλίου. Από την άλλη στην Τουρκία ο Ετσεβίτ αντέδρασε έντονη στο πρακτικό και δήλωσε πως δεν θα αναγνώριζε καμία συμφωνία που θα προέκυπτε ανάμεσα στις δύο χώρες με βάση την Βέρνη.[59]

[59] Τσιριγιώτης, ο.π, Σ 178-179

ΑΝΤΙ ΕΠΙΛΟΓΟΥ

Όπως προκύπτει από την συγγραφή της εργασίας τέσσερά είναι τα μεγάλα θέματα που υπάρχουν από το 1974 ανάμεσα στις δύο χώρες και αυτά έχουν να κάνουν με τον εναέριο χώρο, την στρατιωτικοποποίηση των νησιών, την αιγιαλίτιδα ζώνη και την υφαλοκρηπίδα. Η Τουρκία θέτοντας θέματα όπως φάνηκε από την ανάλυση που έγινε παραπάνω προσπάθησε να αλλάξει το στάτους-κβο στο αιγαίο ώστε να εξασφαλίσει υπεροχή έναντι της Ελλάδας. Ο κυριότερος λόγος που συνέβη αυτό είναι επειδή η ίδια από την ίδρυση της είχε την τάση να θέλει να κυριαρχήσει έναντι της Ελλάδας και να γίνει ηγεμονική δύναμη στην Ανατολική μεσόγειο πράγμα που αποδεικνύεται από την πολιτική της στον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όπου όπως είδαμε στην εισαγωγή ζητούσε ελληνικά εδάφη ως αντάλλαγμα για την είσοδο της και από την εισβολή της στην Κύπρο. Από την άλλη η Ελλάδα δεν θα μπορούσε να δεχθεί τις τουρκικές αιτιάσεις στο αιγαίο για δύο λόγους. Ο πρώτος ήταν εσωτερικός. Μετά την αποτυχημένη πολιτική της στο θέμα της μεγαλονήσου το γόητρο των Ελλήνων είχε τρωθεί σε μεγάλο βαθμό όποτε ήταν δύσκολο για τον πολιτικό της κόσμο να υπαναχωρήσει. Ο δεύτερος ήταν στρατηγικός. Εάν κατάφερνε η Τουρκία να αλλάξει την ισορροπία στο αιγαίο σε συνδυασμό με την επιτυχία της στην Κύπρο θα έφερνε την Ελλάδα σε δυσχερή θέση.

Από την κρίση του 1976 προκύπτουν δύο βασικά συμπεράσματα. Το πρώτο είναι πως οι Ελληνικοί χειρισμοί εκ του αποτελέσματος αποδείχθηκαν λάθος. Η παράλληλη αυτή προσφυγή στο συμβούλιο ασφαλείας και το διεθνές δικαστήριο δεν έφερε ούτε την καταδίκη της Τουρκίας ούτε την ανακήρυξη της υφαλοκρηπίδας ανάμεσα στις δύο χώρες. Πέρα όμως από αυτό φάνηκε ότι η κίνηση αύτη έγινε κάτω από την εσωτερική πίεση που έφερε στην κυβέρνηση η περίφημη δήλωση Παπανδρέου ΒΙΘΎΣΑΤΕ ΤΟ ΣΙΣΜΙΚ. Το δεύτερο είναι ο τρόπος με τον όποιο έβλεπαν την διαφορά στο θέμα της υφαλοκρηπίδας οι δύο χώρες. Η Τουρκία θεωρούσε την διαφορά πολιτική ενώ η Ελλάδα νομική κάτι που συμβαίνει ακόμη και στις μέρες μας.

ΠΗΓΕΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΑ ΑΡΧΕΙΑ

Κωνσταντίνου Καραμανλή. Αρχείο : Γεγονότα και κείμενα, γενική επιμέλεια Κωνσταντίνος Σβολόπουλος [Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών,1992-1997], τόμοι 9 και 19

ΚΡΑΤΙΚΑ ΑΡΧΕΙΑ

Τηλεγραφήματα, Ινστιτούτο Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής

ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ

Χαράλαμπος, Παπασωτηρίου, « Το αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία»,3 Αυγούστου 2020, Αμερικανικό εμπάργκο όπλων στην Τουρκία | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ (kathimerini.gr)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Βερέμης.Θάνος , *Ιστορία των Ελληνοτουρκικών σχέσεων* 1453-2005,Σιδέρης,Αθήνα 2005
2. Gyrel,S.S,*ΟΙ ΤΟΥΡΚΟ-ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 1823-1993,*Αφοι Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2008
3. GALLANT.W.THOMAS,*Νεότερη Ελλάδα, Από τον πόλεμο της ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας,* Πεδίο, Αθήνα 2017
4. Ηρακλείδης, Αλέξης, *ΑΣΠΟΝΔΟΙ ΓΕΙΤΟΝΕΣ ΕΛΛΑΔΑ ΤΟΥΡΚΙΑ Η ΔΙΕΝΕΞΗ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ,* ΣΙΔΕΡΗΣ, Αθήνα 2007
5. Κωστής, Κώστας, «*Τα κακομαθημένα παιδία της ιστορίας*», Πατάκης Αθήνα 2015
6. Μούτσογλου, Βασίλης, *Η ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΤΟ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΟΝ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ,*ΠΑΠΑΖΗΣΗ, Αθήνα 2000
7. Μπιραντ, Μ, *ΠΑΖΑΡΕΜΑΤΑ*, Φλώρος, Αθήνα 1985
8. Μπίτσιος, Δημήτρης, *ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΑ ΣΥΝΟΡΑ 1974-197*,ΕΣΤΙΑ,Άθηνα 1982
9. Παπαναστασόπουλος, Νικόλαος, *Η διαχείριση κρίσεων στην ελληνική εξωτερική και αμυντική πολιτική, Η περίπτωση της κρίσης των Ιμίων ,*Σιδέρης, Αθήνα 2020
10. Ροζάκης, Χρήστος, Η ΔΙΑΦΟΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΡΙΟΘΕΤΗΗ *ΤΗΣ ΥΦΑΛΟΚΡΗΠΙΔΑΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ*. Στο *ΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΗ ΚΡΙΣΗ* Χρήστος Ροζάκης[επιμ],Αθήνα ΜΕΤΩΠΗ 1979
11. Ροζάκης,Χρήστος,Το διεθνές νομικό καθεστώς του Αιγαίου και η ελληνοτουρκική κρίση. Τα διμερή και τα διεθνή θεσμικά ζητήματα. Στο *ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ 1923-1987* Κωστούλας Σκλαβενίτης[επιμ],Αθήνα ΓΝΩΣΗ 1988
12. Ριζάς, Σωτήρης, *Οι Ελληνοτουρκικές σχέσεις και* το *αιγαίο 1973-1976*,Σιδέρης,Αθήνα 2006
13. Συρίγος. Μ. Άγγελος, *Ελληνοτουρκικές σχέσεις,* ΠΑΤΑΚΗ, Αθήνα 2015
14. Σβολόπουλος, Κωνσταντίνος ,*Η Ελληνική εξωτερική πολιτική 1945-1981*,Εστία,Αθήνα 2001
15. Τενεκίδης, Γιώργος, Κύπρος,, *Ιστορία προβλήματα και αγώνες του λαού της*, Εστία, Αθήνα 2009
16. Τσιριγώτης, Διονύσιος, *ΕΛΛΑΔΑ-ΤΟΥΡΚΙΑ ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΙΓΙΚΗ ΑΠΟΤΡΟΠΗΣ, Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ 1976,ΤΟΥ ΜΑΡΤΙΟΥ ΤΟΥ 1987,ΤΩΝ ΙΜΙΩΝ ΤΟΥ 1996,*Ποιότητα,Αθήνα 2021